

EN BILDBERÄTTELSE OM SÄBY KYRKA OCH SÄBY KYRKBY

Texterna är hämtade ur hembygdsböcker från Tranås, tidningsartiklar och egen forskning. Bilderna är från mitt digitala bildarkiv. Färdigställt Hösten 2010 av Eije Fash.

Varför Säby och när bygden blev kristen.

Vid Säbysjöns strand ligger vår gamla sockenkyrka. Namnet Säby betyder ”byn vid sjön”. Och platsen för kyrkan är ytterst lämplig och naturskön, och var det i ännu högre grad för 800 år sedan då boskapsskötsel, jakt och fiske var huvudnäringarna. Troligen blev Säbytrakten mycket tidigt säte för bofast befolkning då den bördiga Säbydalen med dess vidsträckta och bördiga ängsmarker odlats och lagts under plog.

I Götaland tycks befolkningen ha omvänt sig tidigast. Från Västergötland där år 1013 en biskop i Skara omtalas, har den nya läran utbredd sig till Östergötland och Linköpings stift blev självständigt först i början av 1100-talet. För en kristnad bygd blev en av de första åtgärderna byggandet av en kyrka. Bygden kring Säbysjön var tidigt tätt befolkat och det var just en sådan bygd, som uppförde en gemensam kyrka, och den trakt varifrån man *sökte* sig till samma kyrka, tror man med anledning därav fått namnet *Socken*.

Flygfoto över Säby kyrka.

AKTA
FOTOGRAF
Einsamrätt & Foto: A/B Flygtrafik, Dals Långed.
Frigiven av Försvarsstaben L 849

Flygfotot över Säby kyrka är taget före 1955 då landsvägen fortfarande går den gamla sträckningen förbi Saluboden i Säbydal och upp mot Traneryds herrgård.

Den vackra vita kyrkan vid Säbysjöns strand röjer till sitt yttre från 1600- och 1700-talen, men historien leder oss kanske ända ned till 1100-talet. Detta har bekräftats av det fullt utbildade romanska valv som upptäcktes i kyrkans västra vägg bakom orgelfläkten när kyrkan restaurerades 1968.

Mäster Amund och målningarna i Säby kyrka

Interiör av kyrkan från 1931, som visar den vackra rumsbildningen genom de senmedeltida valven. Längst bort över korfönstret ser man den fint komponerade framställningen av "Nådastolen".

I slutet av 1400-talet försågs valven med kalkmålningar av allmogemålaren Amund. Han stod i lärjungeförhållande till Nicolaus Haquinu (Nils Håkansson) från Vadstena, som i sin tur var lärjunge till den välkände Risingemästaren, som har utfört de berömda målningarna i Risinge ödekyrka.

Treenigheten även kallad Nådastolen. Gud fadern på altarliknande tron och håller framför sig den korsfäste sonen. Närmast på sidorna står två änglar, den ena spelar luta, den andra giga.

Denne Amund var ingen stor kunstnär; som figurtecknare var han i skicklighet underlägsen sina läromästare, men han var en utomordentlig kyrkodekoratör.

I mitten av 1600-talet ansåg emellertid stiftsledningen att målningarna var så fula och vederstyggliga att de borde överstrykas. I Säby antas överkalkningen av målningarna ha skett omkring 1653, eftersom en murarmästare Andersson då från kyrkkassan fick 17 daler och 15 öre för att "utan och innan vitmena kyrkan". Målningarna förblev sedan överkalkade under nästan tre sekler till dess att de på initiativ av landfiskal Sigurd Pira togs fram vid en kyrkorenovering 1931.

Målningen på bilden är från, Kain slår ihjäl Abel med en åsnekäke och anklagas av herren för dådet. Han försöker gömma mordvapnet bakom ryggen.

Till vänster Adam grävande i sitt anletes svett och till höger börjar de första människornas historia med Adams skapelse.
Texterna: Från Sommabygd till Vätterstrand – sjunde samlingen.

Av detta träsnitt framgår hur Säby kyrka såg ut under mitten av 1700-talet. Men om historien är sann skall de rundbågade fönstren ha slagits upp 1887, men finns med på bild från 1700-talet?

Så här såg den vitkalkade kyrkan ut invändigt från mitten av 1600-talet men på initiativ av Sigurd Pira togs kyrkmålningarna fram vid en kyrkorestaurering 1931

År 1887 genomfördes, och man måste nog säga, en olycklig restaurering. Fönstren högs upp, de gamla bänkarna togs bort, predikstolen målades vit och taket i koret ljusblått med gula stjärnor. Alla medeltidsmålningar blev överkalkade. 50 år senare restaurerades kyrkan ånyo och då på ett sätt, som måste tillfredställa de högsta anspråk. Arbetet ledes av arkitekt J. Dahl från Tranås.

Bilden är tagen från den södra korsarmen mot den norra, alltså är altaret till höger bakom predikstolen. Man kan till vänster se att det fanns stora kaminer för uppvärmning och på väggarna finns det ljuslampetter.

Vykort av Tranås fotografen Wahlgren. Bilden togs antagligen inför en konfirmation, då kyrkan är klädd med blomkransar och girlanger. På den här bilden kan man se att istället för ljuslampetter finns det fotogenlampor på väggarna.

På den här slitna bilden från 1880-talet, kan man se hur illa och fult kaminernas rökrör är dragna upp i kyrkvalven.

Pietà

Under 1700-talet var alltså kyrkan vitminerad invändigt. Den var ändå ganska rikt utsmyckad. Det förnämsta konstföremålet är den vackra pietàn från 1430 talet. Den föreställer Jungfru Maria med sin döde son på sina knän.

Pietàn anses vara skulpterad av en bildhuggare från Lübeck.

Pietà (italienska, fromhet, ömhet, barmhärtighet, av latin *pietas*) är en benämning inom kristen konst som avser framställning av en sörjande Jungfru Maria vid sinn döda sons kropp. En ensam sörjande Mari kallas *mater dolorosa*. Pietá används också som namn på åtskilliga konstverk med motivet.

Predikstolen

Den vackra predikstolen uppsattes av byggmästare Nils Bratt och hans ersättning lär ha varit 308 dlr. Den är utförd i barock och bär inskription ”Uppbyggd 1653 Reparerad 1887”. På predikstolen finns 14 träskulpturer, föreställande Kristus, apostlar och evangelister, skulpturerna ser ut att vara av ett äldre datum än predikstolen. Predikstolen invigdes den 12 november 1653 ”Gud till ära, församlingen och kyrkan till heder och prydnad.”

Dopfunten

Ett annat konstföremål är dopfunten. Den är skulpterad av Bernt van Münster av kalksten från Omberg. I arbetslön fick han år 1593, 2 pund och 6 spann korn och malt samt 1 får. Dopfunten skänktes till Säby kyrka av Johan III:s gemål Gunilla Bielke.

En **dopfont** är behållare i sten, trä eller metall avsedd för dopvatten. Ordet font kommer från latinets *fons*, källa.

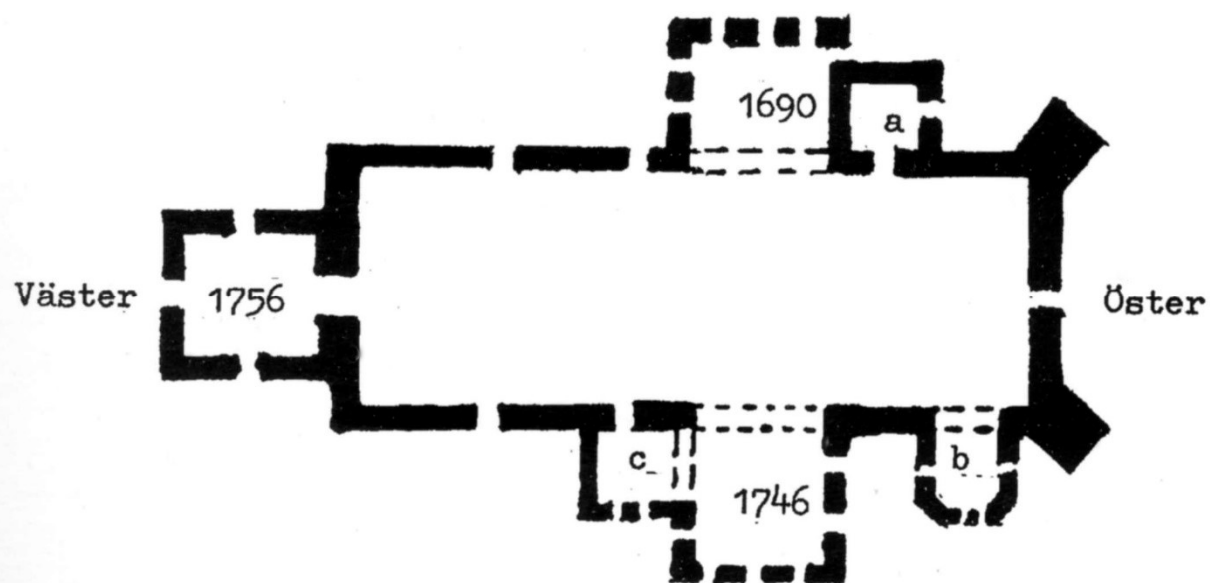
Dopfunten var och är en av kyrkans viktigaste föremål. Från början döptes man i rinnande vatten, påminnande om Johannes döparens dop av Jesus i Jordanfloden. Dopceremonin omhulldes och genomfördes som en exorcistisk handling där det gällde att ta avstånd från djävulen och ondskan. Barnet kristnades genom salt i munnen och påstrykning av helig olja

Säby kyrka blir korskyrka

I slutet av 1600-talet hade kyrkan blivit så trång att det blev svårt att upprätthålla ordningen i densamma. På sockenstämma 1688 beslöts att kyrkan skulle utvidgas åt norr. Murarmästare Håkan Andersson i Skenninge åtog sig att leda arbetet. Kalk, sand och sten skulle gårdarna i församlingen hålla med. Även torparna skulle delta i arbetet. Överste Gustav Ulfsax i Restad skänkte 16 tolfter sågade bräder. Änkan Maria Ribbing i Mörby skänkte virke i form av bjälkar och sågade bräder. Tillbyggnaden blev färdig efter ett par år.

Samtidigt med tillbyggnaden upptogs kyrkans övriga fönster och blev rundbågade, nya bänkar beställdes hos snickaren Ludvig i Hvarfestorp, 28 stycken till en kostnad av 6 dr per styck

Kyrkans grundplan med tillbyggnaderna under 16-1700-talen.

- a) sakristian, som fanns förut,
- b) Wrangelska och
- c) Wittingska gravkoren.

Efter några årtionden blev kyrkan åter för trång, särskilt vid högtider. På sockenstämmor 1736 och 1745 beslöts att göra en liknande tillbyggnad åt söder som tidigare var gjord mot norr. Varje gård skulle skaffa fram 10 lass sten och 100 takspån. Välborne major Witting på Gripenberg lovade att skänka trävirke. Med den nya tillbyggnaden, som blev färdig 1745, blev kyrkan en s.k. korskyrka.

Torn ersatte klockstapeln

Redan 1731 hade man beslutat att ersätta den gamla "skrala" klockstapeln med ett torn vid kyrkans västra gavel. Det uppfördes till hälften av sten och till hälften av trä. Grunden som var tolv alnar i kvadrat, var emellertid lagd på lös sand varför tornet snart blev så "krassligt" att det måste rivas år 1745.

Torn ersatte klockstapeln

Byggmästare Frimodig och murarmästare Grönvall åtog sig att uppföra det nya tornet. Arbetet gick långsamt och nya sammanskott måste göras. Den murade delen av tornet blev färdigt 1755 och överbyggnaden av trä året därpå. Att man försökt bygga tornet så gediget som möjligt skvallrar de många X-formade ankarslutarna i väggarna om.

Säby kyrkklockor

Under 1755 försökte man komma så långt, att det sexkantiga övertornet av trä kunde bli färdigt så att klockorna skulle kunna hängas upp. 1756 blev tornet färdigt och från denna tid ser kyrkan till det yttre likadan som i våra dagar. I det nya tornet sattes det upp tre klockor och inskriptionen ser man deras ålder och historia.

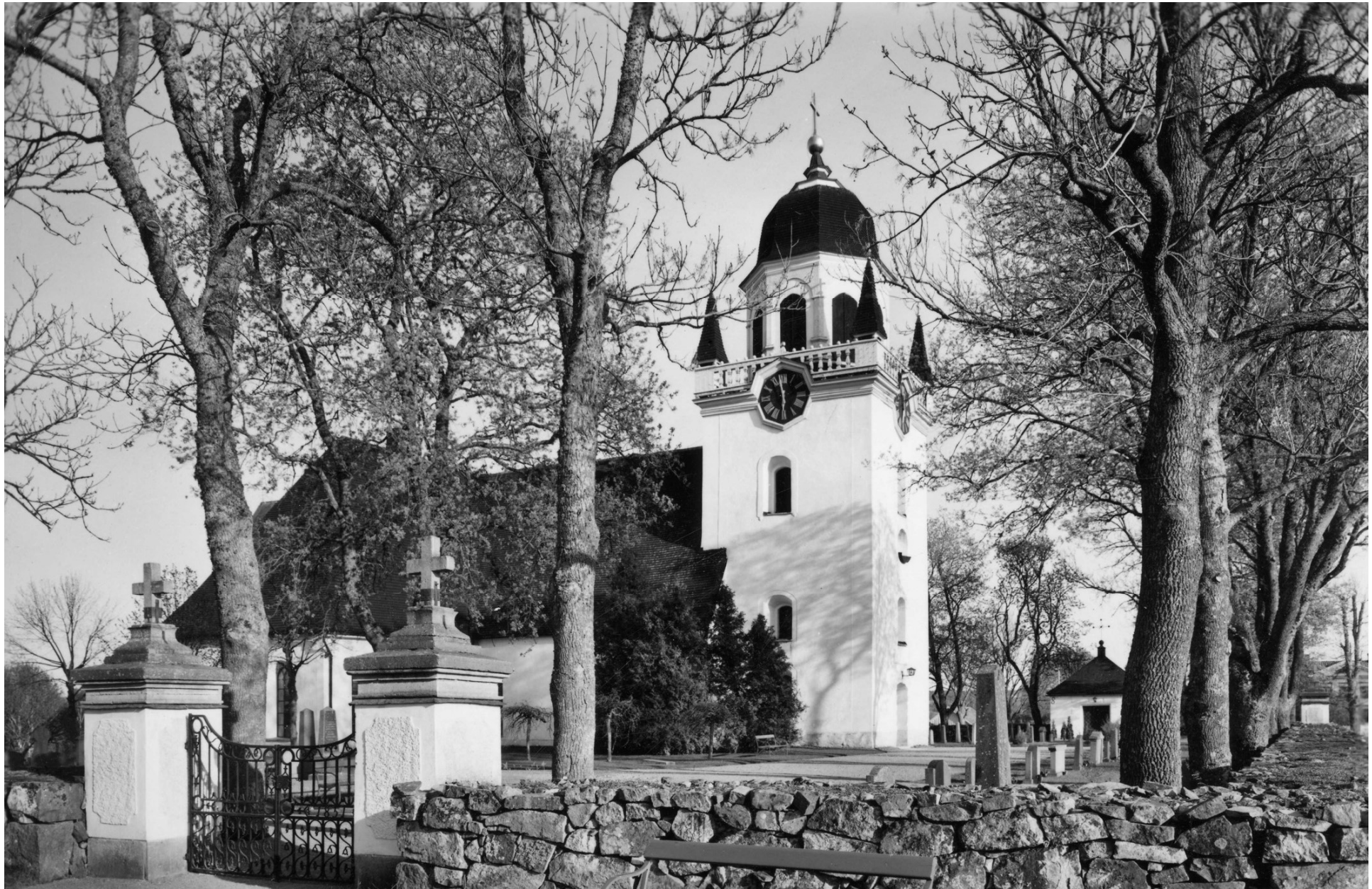
Den största klockan.

På ena sidan av det största klockan står att läsa givarnas namn; Carl Gustav Wrangel, Clas Rålamb, Gustav Johansson Ulfsparre, Patrik Patkull, Pastor Olaus Marklander, AD Asengia, Carl Adolf Wrangel, pastor Magnus Levin och Comminister Olaus Horner.

Mellanklockan bar före den sista omgjutningen, som gjordes år 1914 följande inskriptioner: "M.B.S. Petrus Andrae Pastor i Saeby. Anno 1607". Vidare stod på tre sidor "N.C.S." och "N.O.S." och på den tredje, I.H.S." över en bild av frälsaren. Numera står på ena sidan: "Gjuten i Jönköping 1830 av M. A. Rönnblom samt i Stockholm 1914 av K. G. Bergholtz & C:o. Kyrkoherde Th. Hallinder".

År 1770 uppsattes slutligen ett tornur, för en kostnad av 300 dlm smt. Dess mästare var Bengt Hansson, som erhöll varmt erkännande för sitt arbete. År 1802 satte mästare Bremer från Eksjö upp nytt kors och en ny glob på tornet och detta kostade 83 rdr.

Gravkoren i Säby kyrka

Förutom tillbyggnaden i söder och tornet tillkom under 1700-talet de bägge gravkoren som pryder kyrkan och ligger intill kyrkans södra långsida.

Det gravkor som ligger intill den södra korsarmen lät major Witting på Gripenberg bygga och inreda 1746. Det är säreget, då det över gravarna är en loge som invändigt öppnar sig mot kyrkorummet. Logens golv ligger en bänkhöjd över kyrkans golv, och logen är möblerad med rokokomöbler och pryds av landshövding Rehbinders vapensköld med följande inskrift; ”Kongl. Maj:ts högtbetrodde man och Generallöjtnant av Calmare och Öhlands Lähn den Högvälborne Herr Baron Reinholtz Reh binder avsomnar den 29 april 1709.”

Wrangelska gravkoret

Det andra gravkoret, det Wrangelska, byggdes av bröderna Axel Per och Erik Wrangel i Gransbo. Det blev färdigt 1748. Koret är öppet med ett valv inåt kyrkan och har mellanbjälklag som är cementerat och bildar tak över griften och ligger 1,65 m över kyrkans golv.

I koret hänger överste Adolf Herman Wrangels vapensköld, som ses till vänster, och har följande inskrift:

”Kungl. Maj:ts till Sverige troman och överste över ett regemente Smålands fotfolk, den ädle och välborne Herren, hr Adolf Herman Wrangel till Lindeberg är född till världen anno 1628 i Herranom saligen avsomnad i Magdeburg den 6 juni 1658, sedan han intagit staden.”

Årligen anslogs gården Varvestorps ränta till underhåll och förvaltning av koret. Omkring år 1920 uppgick gravkassan till 42 000 kronor, då man också bekostade en grundlig reparation för en kostnad av omkring 15 000 kronor.

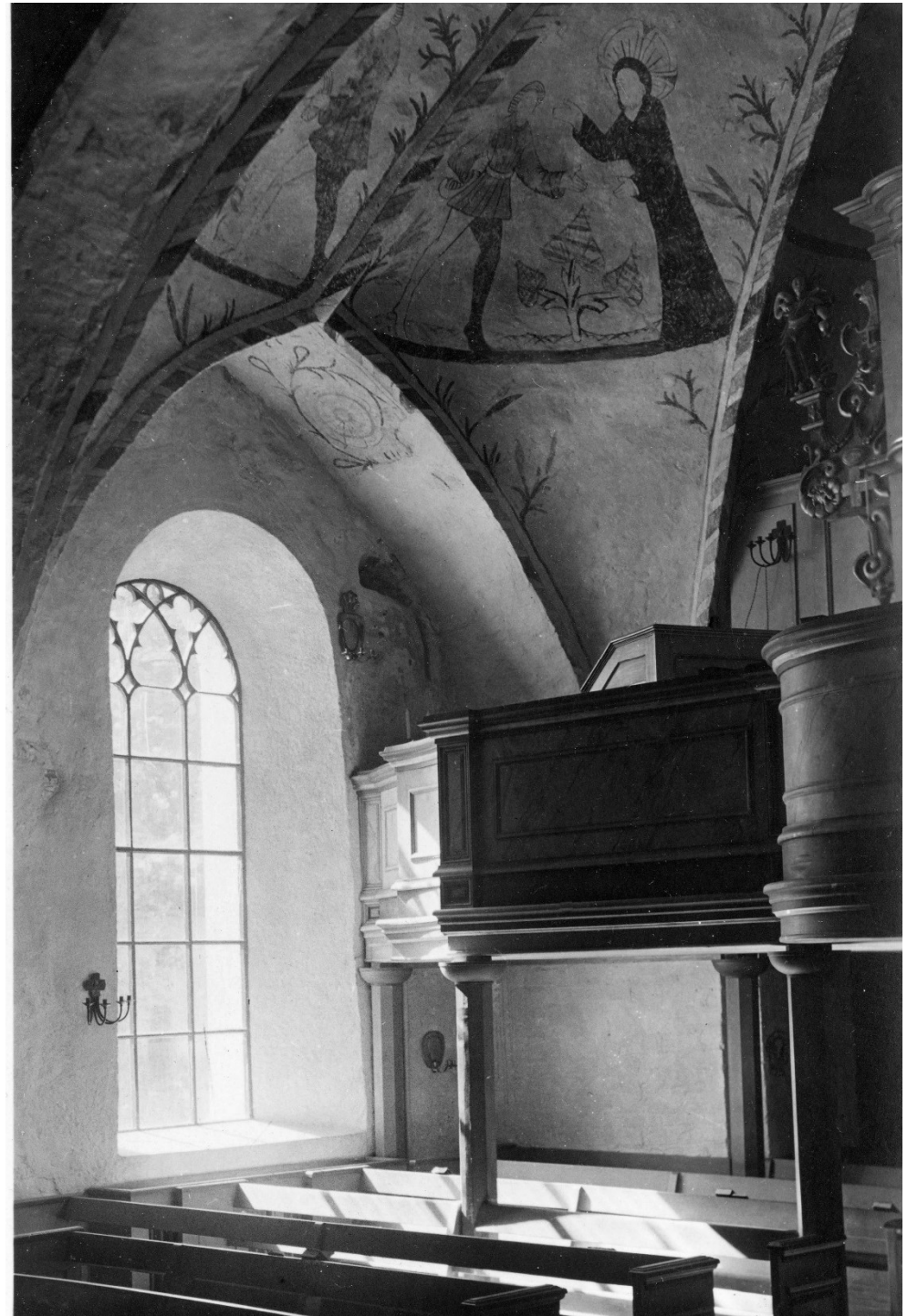

För kyrkomusikens höjande hade man år 1628 köpt ett "positiv" av pär Jönsson i Skenninge för 8 dlr. Av samma man köpte man 1637 en orgel, kostnaden för orgeln och för att få den spelduglig kostade 12 dlr. Enligt ett stämmoprotokoll från 1696 heter det att Församlingens invånare önskade träget att få det gamla förfallna, utnötta och alldeles odugliga "positivet" ersatt med ett nytt och önskan hör sammades. Den konstefarne mästare Magnus Åkerman från Kalmar fick i uppdrag att göra ett nytt orgelverk med sju stämmor för vilket han fick 700 dlr.

Då orgelverket inte fick rum i den vrå som det gamla positivet stått, beslöts att för det nya orgelverket bygga en läktare mitt imot altaret. Arbetet utfördes av Johan i Hyltan och ersättning utgick med 5 dlr och 20 öre, kyrkan höll med material och sockenborna med dagsverken.

På 1750-talet satte man in ett nytt orgelverk med 12 stämmor, vilket kostade 1 570 dlr. Den orgeln har sedan med några förbättringar använts fram till år 1914, då den byggdes om av orgelbyggare Eskil Lundén från Göteborg; det har även utökats med fyra stämmor.

Under 1700-talet fick kyrkan åtskilliga gåvor som prydnader. Bl.a. skänkte överste Silverhjälm på Traneryd en altarprydnad.

De vackra ljuskronorna som pryder kyrkorummet är skänkta av, Wrangels på Gransbo, Major Vitting, Kyrkoherde Livin och grevinnan Oxenstierna på Restad, grevinnan skänkte dessutom ett par tvåarmade ljusstakar av silver.

Från det att kyrkväggarna, under en period varit kalkmålade vita, tog man under restaureringen 1931 fram de från 1400-talet fina kyrkmålningar. Målningar som kan hänföras till en målare med namnet Amund. Målaren berättar med frodig fantasi, naivt och påtagligt sina bibliska berättelser, valven skulle ju vara en "den fattiges bibel" där den olärde med synintryck få till sig för skälen nyttiga ting. Det runda fönstret över koret kom till vid reoveringen 1931.

År 1822 fanns ett förslag om utvidgning av kyrkan, och ytterligare ett att bygga en helt ny. Efter några år fanns tre förslag. Förslag ett, en grundläggande reparation, förslag två, en genomgripande ombyggnad som innebar att valven skulle rivas för att bereda större utrymme och det tredje förslaget var att bygga en helt ny kyrka, men inget av förslagen blev antagna. År 1841 framlades ett förslag om utvidgning för att ge plats till 1 500 personer, detta förslag antogs 1843 men överklagades och blev aldrig utfört.

Med de tillbyggnader som gjordes under 1700-talet fick kyrkan utvändigt i stort sett det utseende som den har i dag. Dock gjorde man 1887 en stilmässigt mindre lyckad förändring genom att man högg upp fönsteröppningarna och gjorde fönstren rundbågade upptill. Särskilt störande blev det stora fönstret i koret.

Säby prästgård som den såg ut omkring 1850. Den byggnad som ses till vänster tjänstgjorde som prästgård fram till 1812, När den på 30-talet blev utsynt, skänktes den till Tranås pojkscoutkår, som lät uppföra den i Ekbergparken

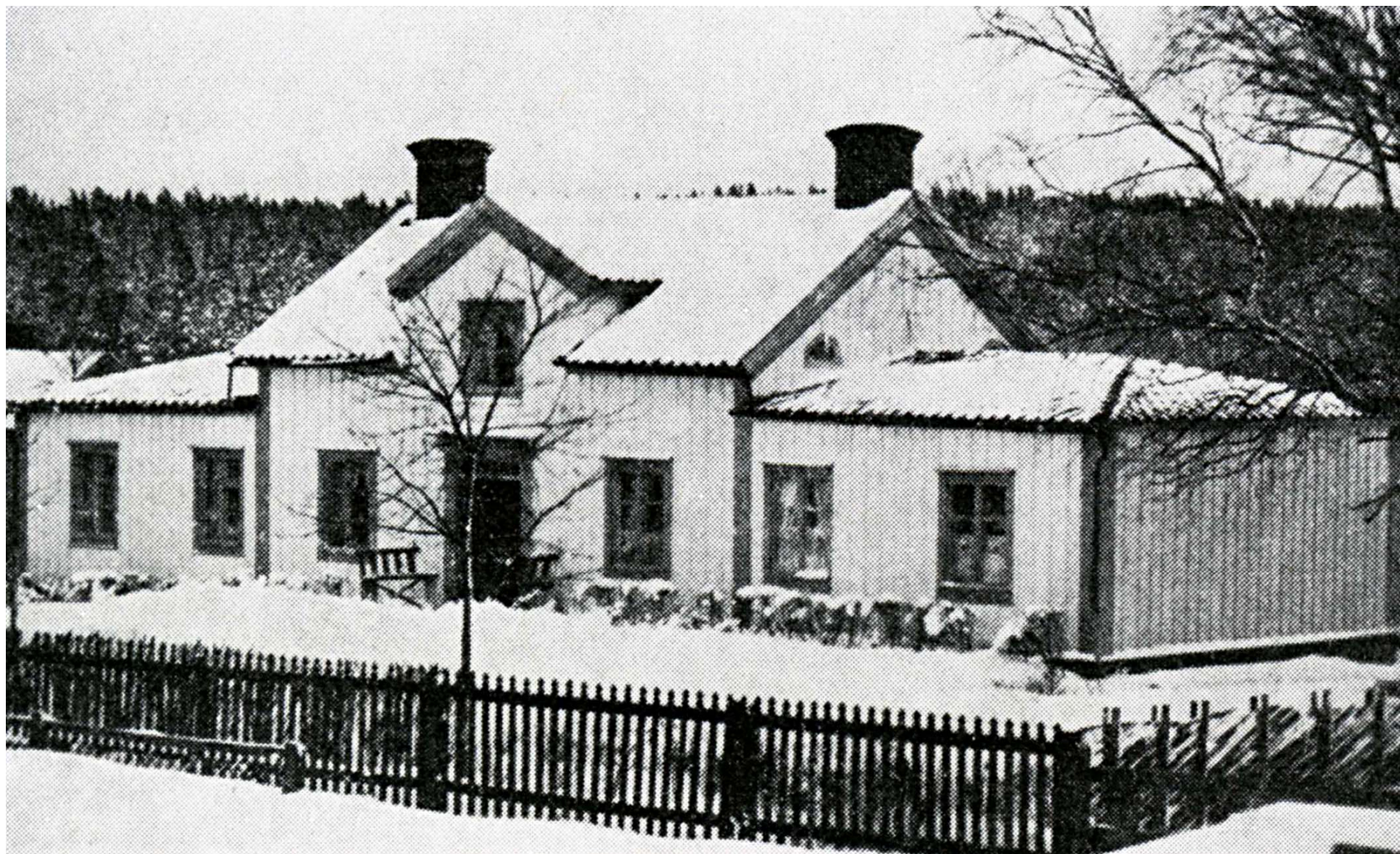

Så här såg Säby prästgård ut, värdigt Säby kyrkoherdar, antagligen byggt i början av 1700-talet, och tjänstgjorde som prästgård till 1812 då den nya prästgården uppfördes. Nu fick byggnaden, som då blev en flygel till prästgården, tjänstgöra som bostad till prästgårdens arrendator. Då byggnaden blev utsynt som bostad, skänktes den till Tranås pojkscoutkår och uppfördes i Ekbergsparken 1939-40. Numera fungerar den som vandrarhem.

En grundlig om och tillbyggnad gjordes av prosten Melin som försåg huset med två flyglar i husets längdriktning, som togs bort vid en ny renovering 1935.

I socknen sas det att Mellin som var gift tre gånger, och hade många barn, behövde flyglarna för sin stora familj.

Änkeprostinnan Hedvig Mellin byggde sin fastighet vid Storgatan efter sin makes död 1856. Byggnaden fick en viss likhet med prästgården i Säby. Hon sålde sin fastighet 1882 till slaktaren Axel Andersson och flyttade tillbaka som prostinna till Säby prästgård. Axel Andersson rev det Mellinska huset och uppförde därefter en större affärs och bostadsfastighet vis Storgatan 20.

Ängaryds prästgård

Den av major Hjalmar Åberg uppförda manbyggnaden vid Ängaryd. I röstet ses Åbergs och hans frus monogram samt årtalet 1881.

År 1919 sålde Tranås stad Ängaryds manbyggnad till Säby församling som prästgård och då genomgick byggnaden en grundlig reparation

Bilden är från Knutingarps komministerboställe vid sekelskiftet. I förgrunden ses dåvarande komministern Thure Hallinder med sin hund och till höger om honom kronojägare Carl Lander från Stallberga gård. Till vänster framför verandan står fru Sigrid Hallinder och intill henne sitter modern, som var maka till industrimannen och kommunal mannen C.A. Andersson i Tranås.

Så här vackert ligger den gamla prästgården Knutingarp nu, på vägen till fritidsgården Rås

Knutingarps komministerboställe byggdes i slutet av 1600-talet. Knutingarp låg lite avlägset och dess ägor var inte de bästa i socknen. Så mycket sten, hur var det möjligt att komma fram med plogen.

Prosten S. G. Mellin.

S.G. Mellin 1837-1856

Magister Samuel Gustav Mellin utnämndes till pastor 1837 och kom från Wexiö till Säby i maj 1839 och verkade där till sin död 1856. När hans flyttlast, som han själv körde, kom från Wexiö lovade församlingen att ta hand om bohaget och hjälpa honom vid ankomsten till Säby.

Som pastor var han inte någon stor predikant, men han var stor i sin verksamhet och mycket omtyckt.

Melin var verksam som kommunalman och mycket anlitad som rådgivare, åderlåtare och tanduttagare..

Han var ingen doktor, utan läkare skulle hämtas från Eksjö, men vid sjukdomsfall tillfrågades prostens Mellin, och de fick alltid råd och droppar till den sjuke utan betalning. Han hade ett eget husapotek och härifrån fick många fattiga sjuklingar sin medicin.

Melin var en duktig lantbrukare och offrade sin årslön på att få åkrarna stenfria, och han såg till att prästgården byggdes om efter tidens sed.

Han såg också till att kyrkvallarna snyggades till. Stallarna som stod i rad efter vägen till prästgården flyttades efter första sjösänkningen ned till sjön, kyrkogården utvidgades och på vallen planterades träd. Kyrkogården kunde utvidgas för att bereda plats för fler gravar. ”På östra sidan av kyrkvallen där fattighuset nu står och där kyrkogård nu är, fiskade man gädda år 1851.” Enligt klockare Johansson.

Jonas Frykstedt 1859-1861

Jonas Frykstedt kom till Säby år 1859 och dog redan år 1861. Han var en lärd man och var rektor vid Maria högre lärdomsskola i Stockholm, tills han blev kyrkoherde i Säby. Så långt hans krafter räckte, sökte han sig ut i de små stugorna. Han var i främsta rummet präst och själasörjare. Följande dikt är skriven vid han frånfälle av någon av hans enkla vänner.

”Så ligger Frykstedt stel och kall
Min herre det var ett fall.
Men varför tog Du denne?
Du svarar: Jag höll honom kär.
Men ack, han var nyttig här
I syndares umgänge.”

Som nämnts dog han år 1861 och dödsorsaken var en häftig lunginflammation som tillskrevs hans vinterbad; han badade nämligen sommar som vinter i Säbysjön.

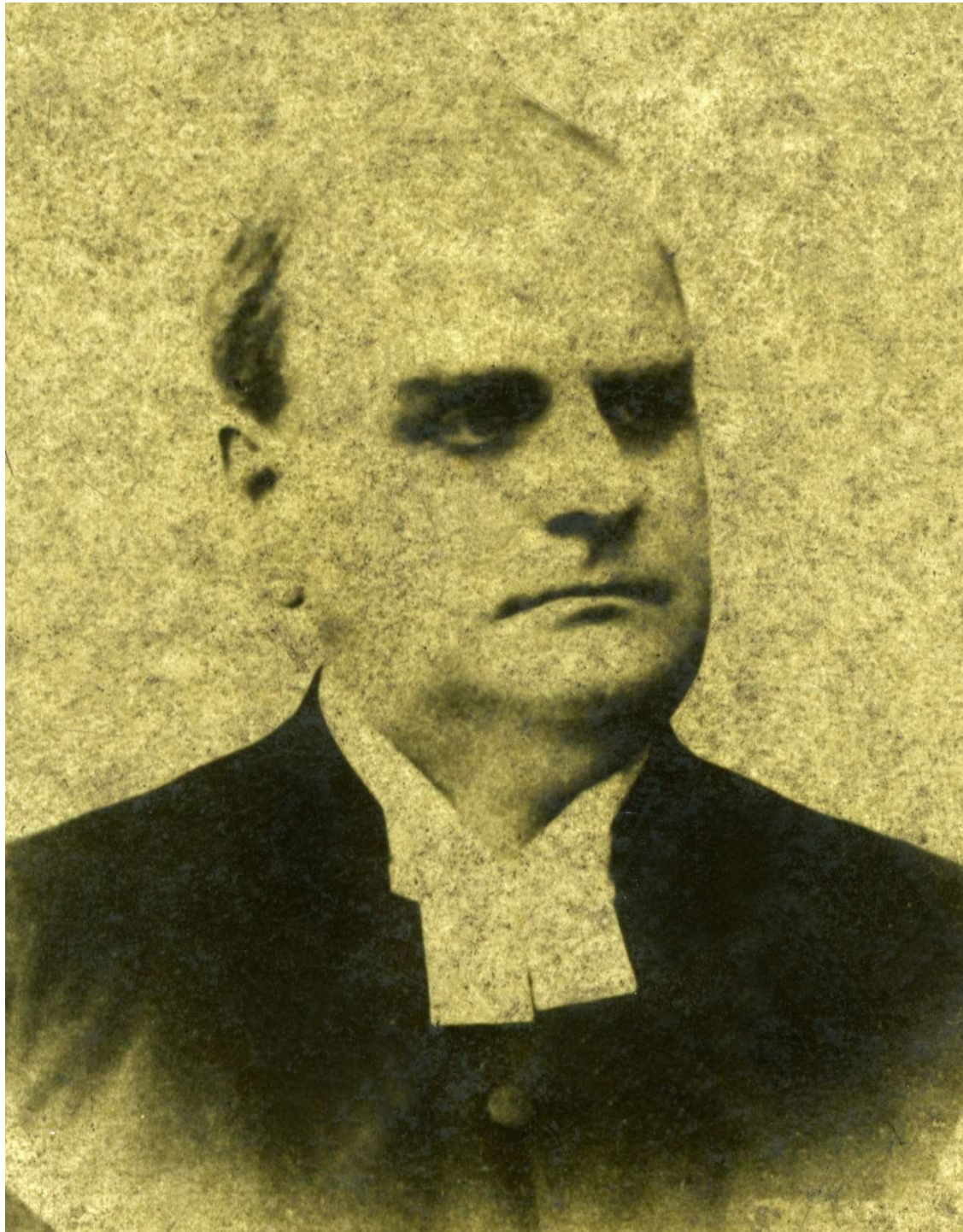
Jonas Janzon 1864-1887

Ny kyrkoherde fick Säby först år 1864, det var Jonas Janzon. Han deltog i flera av de sista ständsriksdagarna och var en framstående talare. Han skrev långa predikningar och en del av dem trycktes.

Mest känd blev han som nykterhetskämpe, och han var en uppburen och ofta anlitad föredragshållare runt om i landet. Hans föredrag utmärkte sig för sitt kraftiga och drastiska bildspråk.

Kyrkoherde Janzon avled år 1887.

G.O. Sandberg 1889-1891

Kyrkoherde Göte Valfrid Sandberg, kom till Säby 1889 från Adelöv. Han blev inte kvar mer än i några år, då han redan 1891 blev kyrkoherde i S:t Olai församling i Norrköping.

”Han var en god talare och saknades av församlingen”, skrev klockare Johansson.

En son till honom var i början av 1900-talet häradshövding i Norra och Södra Vedbo härad.

P. N. Kallander 1891-1905

Kyrkoherde Sandberg efterträddes år 1891
Av Per Nilsson Kallander.

Kallander dog 1905.

Per Nilsson Kallander, född 10 december
1830 i Vä L, död 30 december 1905 i Säby
Folkskollärareexamen i Lund 1847 och
efter studier i Kristianstad student i Lund
1853, prästvigd 1861.

Lärare vid högre folkskolan i Båstad
1860-62, fängelsepredikant i Linköping
1868-70, komminister i Örtomta E 1870,
föreståndare för Evangeliska
Fosterlandsstiftelsens (EFS)
missionsinstitut 1875-76, kyrkoherde i
Adelöv F 1887 och i Säby F från 1891.

Thure Hallinder 1906-1924

Kyrkoherde Thure Hallinder var född den 28 april 1862. Han tillträdde Tjänsten som komminister i Säby församling år 1895. Han var bosatt i Knutingarp och officiellt var expeditionen förlagd dit. Han utnämndes till kyrkoherde 1906 och han var den förste kyrkoherden som bodde på Ängaryd. Hans stora intresse för skolan och det arbete han nedlade på detta område blev till gagn för hela bygden. Han avled den 9 januari 1924.

Gunnar Dahlquist 1924-1928

Tyvärr finns inte någon bild på nästa kyrkoherde som efterträdde Hallinder vid hans död 1924. Nämligen Gunnar Dahlquist som lämnade Säby 1928 för att bli missionsdirektör i Uppsala.

J. S. Johansson 1929-

J. S. Johansson hade varit komminister i församlingen sedan 1919 och han efterträdde Dahlquist som kyrkoherde 1929 och blev kontraktsprost 1931.

*Kyrkofullmäktiges ordf.
Kontraktsprosten J. S. Johansson*

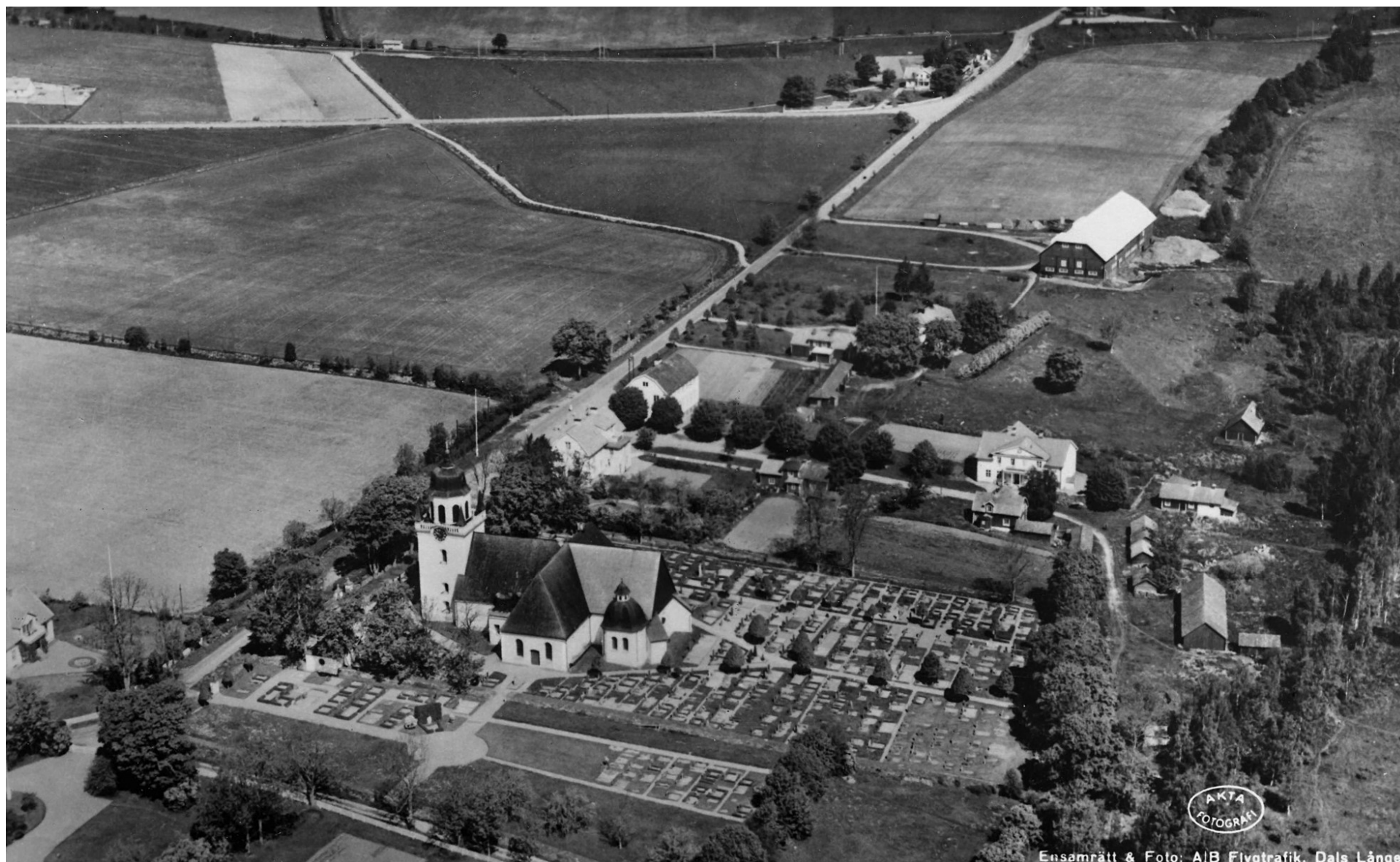
Säbydalen från Traneryd

Prosten **Melin** kom till Säby 1838 och var en högt begåvad och lärd man, en riktig kraftkar. Innan han blev präst hade han lärt sig smedyrket och han var en mycket duktig smed. Vid varje tillfälle på lediga stunder gick han till sin smedja, som låg utanför kyrkomuren vid Säbysjöns strand. Till och med på söndagsmorgnarna gick han till smedjan, och snart lärde sig folk detta. Det var en konstig syn att få se gubbarna på söndagsmorgnarna komma bärande plogbilar, hjulringar och allt annat som behövdes lagas och hammarslagen hördes på långt håll över sjön. Här nere vid stranden var det en stor samling, och eftersom bönderna i allmänhet inte hade någon tidning så avhandlades här veckans händelser, man hjälptes åt att dra i bälgen och andra sysslor för att underlätta åt smeden. Och snusdosorna gick runt, nu var det inte den stränge prosten, som var med ibland dem, nu var det smeden och brodern. Tills han tittade på klockan och såg att tiden var inne för gudstjänst och utbrast! ”Nu går vi till kyrkan!” Efter att ha tagit av sig förskinnnet tvättade han av sig det värsta i blötbljan och gick till sakristian där han tog på sig kappan och gick upp i predikstolen. När han kom upp där läste han alltid som inledning med vibrerande stämma följande vers.
”Nu samloms vi på detta ruuum, för att höööra och lääära, lag och evangeliuum”.

Tills han tittade på klockan och såg att tiden var inne för gudstjänst och utbrast! ”Nu går vi till kyrkan!” Efter att ha tagit av sig förskinnnet tvättade han av sig det värsta i blötbljan och gick till sakristian där han tog på sig kappan och gick upp i predikstolen. När han kom upp där läste han alltid som inledning med vibrerande stämma följande vers. ”Nu samloms vi på detta ruuum, för att höööra och lääära, lag och evangeliumm”.

Nådeår

Sedan prästen Melin år 1856 avlidet var det för änkan s.k. nådeår. Reglerna föreskrev ju att prästens maka om hon överlevd sin man, fick sitta i orubbat bo ett år efter det att maken gått bort och under året fick hon ta del av alla makens inkomster, både pengar, tionde och andra förmåner.

Redan 1865 tjänstgjorde A. W. Wimmerstedt något år. Och sedan var det ett tjogtals med hjälppräster under Janzons tid. De stannade inte länge då deras avlöning var så knapp att de inte kunde klä sig ordentligt. Han hade svårt att förflytta sig så när han skulle till kyrka för att tala till församlingen, fick arrendatorn sätta för häst och vagn för att skjutsa honom de 50 meter från prästgården, och stödja honom fram till predikstolen. Men några löneavdrag förkom ej på den tiden utan präster fick sina inkomster så länge livet varade.

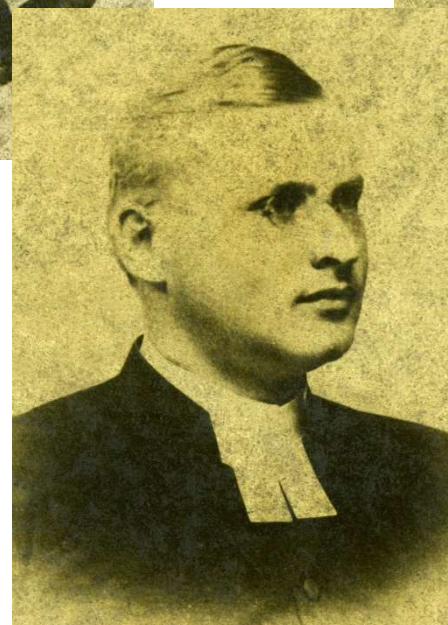
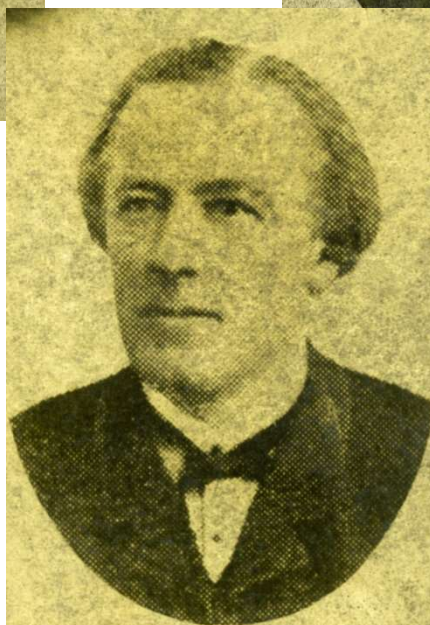

Komminister – medtjänare – är en person som innehar ordinarie prästtjänst i en församling inom Svenska kyrkan. Komministern är kyrkoherdens medhjälpare, kallades tidigare kaplan eller Kappellan, vilket fortfarande är titeln för kyrkoherdens medhjälpare i Norge och Finland.

Uppgifter om socknens komministrar är knapphändiga. Deras tjänst, som oftast, då kyrkoherdarna voro gamla eller sjuka, blev densamma som dessas, förutom deras egen med sockenärenden och expeditjonsarbete, krävde helt sin man och ofta ännu mer. Då de också hade att kämpa mot verklig nöd, framstår deras arbete oftast övermänsklig.

Andreas Wennerberg föddes 1727 i Söderköping och blev prästvigd 1758. Anders gifte sig med den 30 år yngre blott 16 år gamla Carolina Klingfelth 1757. Hon födde fyra barn innan hon dog i Västra Harg 1771 30 år gammal. År 1779 flyttar han som änkeman till Knutingarp med sina fyra barn, tre döttrar och en son. Herdaminnena berättar att Anders Wennerberg var en stilla och from man, men barnen var alla mer eller mindre vilda av sig. Döttrarna födde oäkta barn med drängarna från Källås och sonen Hindrik blev fader till ett oäkta barn med pigan Stina Jonsdotter. Detta gossebarn föddes i Fetås 1792 och döptes av farfar Wennerberg vid namn Johannes och antog senare namnet Hindriksson-Berg och blev anfader till många Säbybor.

Komministrar i Säby.

Från väster övre raden, Wimmerstedt komminister i Säby 1864, kyrkoherde i Linderås 1896.

Efter Wimmerstedt blev Stark komminister i Säby, (mitten). Och till höger komminister Gabriolsson som dog 1892. Till vänster undre raden, komminister Westin och till höger Joel Fries komminister och bosatt i Knutingarp åren 1901-1912, som sedan blev kyrkoherde i Hov och Appuna.

När danska hären vilades i Säby

En Dansk häravdelning under den ryktbare danska fältherren Daniel Rantzau hade på hösten 1567 över Jönköping och Gränna längst västra Holavedsvägen trängt upp i Östergötland, där den under vintern härjat, plundrat och bränt. En svensk här ryckte ner emot danskarna och Rantzau erhöj de förstärkningar han hade begärt, han måste därför bestämma sig för återtåg. Den 24 januari bröt danska hären upp från Skänninge, en besvärlig marsch blev det med många bråtar att röja. När man kom till Hester marscherade man ut på sjön Sommen och i närheten av Norraby gick hären åter upp på land. Marschen fortsatte till Säby kyrkby. Från den 26-31 januari 1568 låg hären stilla i Säby, och det hölls en predikan och Gud tackades för att han i denna trakt lät oss erhålla rikligt med proviant, så att, sedan vi försett oss blev det även över vid vårt uppbrott. Under sin vila i Säby hade danskarna bränt och plundrat inte mindre än 63 gårdar i socknen.

Av detta träsnitt framgår hur Säby kyrka såg ut under mitten av 1700-talet

För nästan 300 år sedan härjade pesten i Säby åren 1710-1711. Begravningslängder finns inte för den dystra tiden, om nu kyrkoherde Emmander kunnat föra några sådana ty han avled av pesten några månader innan farsoten rasat ut i församlingen. Av socknens c:a 2300 invånare avled 751 personer under ett år, kyrkogården var så full av pestlik, att den inte hade plats för de döda. Här stod de pestdödas kistor sönderstötta och många fattiga hade begravt utan kistor.

Den som med dygd och flit tvil genom werlden stråftwa,
Behöfwer aldrig för den sista stunden bästwa;
För utan timlig död ser Han sig aldrig fäll,
Och börjar listwet wid sin sista lefnads qväll.

Ullämpat,

Då,

Särads=Proffsten öfwer Korra
Wedbo Särad,

Samt

Kyrkoherden i Säby Sederwärda
Sörsamling,

Ehen

Hög=Hwördige och Höglärde Serren,

Serr MAGISTER BOT-
VID LIVIN,

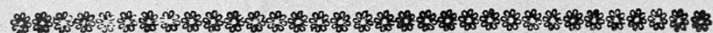
Efter en Gudelig förändring, och en stilla beredelse, samt
halft annat års swära, doch med Christeligit tålmod utgårdad sjukdom,
sackmodeligen i Herranom affonnade i Säby Proffstegård den 1 Julii år
1757, på sitt 76 ålders år, då Han varit Säby församlings berömmelig-
ga Siäla-Herde 40 år och 2ne månader: Hwarefter Han med anständig
heder til sitt hwiolorum blef beledsagad d. 28 Julii samma år uti mycket
Förnämt och hederwärdt Folks närvaro,

Ensaldigt doch wälmant

af

Des Son

Zachris Livin.

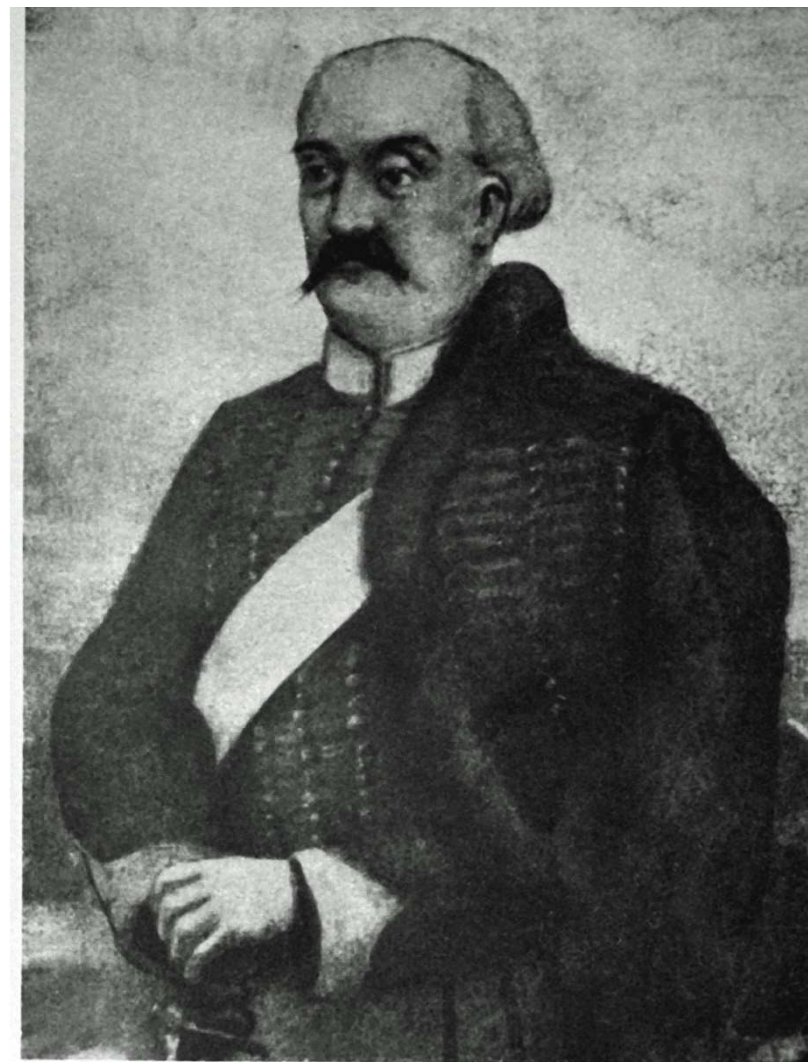

Jönköping, Tryckt hos Sal. JALLES Enka.

Titelbladet till Zachris Livins gravkväde
över sin fader Botvid Livin som var
kyrkoherde i Säby 1717-1757

Först med
fältprosten
Botvid Livins
utnämning till
kyrkoherde i
Säby 1717 kan
en verklig fast
ordning i
kyrkolivet i
församlingen
sägas ha
upprättats

Majoren
Zachris Livin,
Efter ett porträtt
hos
överstelöjtnant
C.E. Livin,
Stockholm.

Zachris Livin
i Säby

Bidrag till en lefnadsteckning av författaren
till "Kyrkostötoschopia Sæbyensis".

Av

Sigurd Pira

Säby gamla prästgård i Hembygdsparken, flyttades hit från Säby 1942

Zachris Livin, kavalleriofficer och folklivsskildrare

Zachris Livin föddes den 2 mars 1726 i Säby prästgård, föräldrar Bothvid Livin och Maria Ståhl. Han döptes två dagar efter födelsen av sin far till Zacharias men det förkortades senare till Zachris.

Säby prästgård var på den tiden klenlytt så den stora familjen hade det trångt på prästgården. År 1737 köpte prostens Säby Norrgård och uppförde där omkring 1740 ett nytt boningshus. Det finns ännu kvar i dag på Säby Norrgård men är flyttat från sin ursprungliga plats.

Boningshuset på Säby Norrgård.

Zachris pappa prosten Bothvid Livin dog 1757. Vid arvskiftet löste Zachris ut sina syskon från Säby Norrgård. Hans mor, Maria Ståhl, bodde kvar på gården till sin död 1781. Zachris Livin hade alltså en bra gård att dra sig tillbaka till när han tog avsked från krigsmakten.

Zachris hade lätt att umgås med vanliga människor och vinna deras förtroende. Från barndomen kände han den språksamme kyrkvaktaren Erik Jonsson som bodde nära prästgården. Av honom fick han del av det skrock och de lustiga historier som frodades i socknen. Efter sin död 1766 blev Erik Jonsson förebild för hjälten i Livins komiska epos "Kyrkostötoschopia Saebyensis. Eller Erik Jonsson, Kyrkoväktares, Brofogdes samt Orgeltrampares Lefwernes Beskrifning".

”Med tjänsten som kyrkväktare var förenat skyldigheten att väcka de kyrkbesökare, som somnade under gudstjänsten”.

Bild: B. Hurtig.

År 1737 blev den pratglade Erik Jonsson dömt att sitta en söndag i stocken för att han hade ”befläckat Carl och Jon Ericsson i Ryggestorp till deras ärliga namn”. Då han tredskades och flydde undan straffet, blev han därefter dömd att sitta två söndagar i stocken. Eftersom han ånyo tredskades och inte ville ta straffet, miste han sin kyrkvaktartjänst utan nåder.

Änkedrottningen Desideria. Karl XIV Johans gemål.

Landsvägen förbi Skoboviken mot Kongsbacken. Vykort av Erik Österberg.

Kungsskjuts genom Säbybygden

Östra Holavedsvägen genom Säby har flera gånger passerats av kungliga personer. För kungsskjutsen inom Säby uppbådades ett sjuttioal hästar av kronolänsman Ekwall. Mötesplats var Vätinge kronogård i Säby och Kungsbacken vid sjön Sommen som fått sitt namn av att kungsskjutsarna stannade man för hästbyte. Den 12 september 1848 färdades änkedrottningen Desideria den vägen och kronolänsman Ekwall inställde sig i full parad vid Vätinge kronogård, dit drottningen anlände kl 3 på eftermiddagen med sitt stora följe. Färden gick genom Säbybygden och länsman red i spetsen för de resandes säkerhet. Efter honom kom hovdamer och hovherrar samt andra funktionärer och i slutet av kortegen åkte änkedrottningen i sin kungliga sjuglasvagn. Många hade gått från sitt arbete den dagen för att få vinka åt Karl XIV Johans gemål. I trav gick färden och efter en timmes körning var man framme vid Kongsbacken.

Prosten S.G Melin är den prost som varit den mest omtalade i Säby. Han verkade där från slutet av 1830 till sin död 1856

Torghandel i Löfstads samhälle under 1600-talet. I bakgrunden ses det Blavierska huset, där Stadshotellet nu är uppfört

Första torgdagen 1849.

Den första torgdagen i Lövstad hölls fredagen den 15 juni 1849 på initiativ av prosten S.G. Melin. Han kom med två hästskjutsar säd, smör, ost och kött till torgplatsen och läste upp länsstyrelsens tillåtelse att hålla torgdagar, varefter försäljningen kunde börja. Man var dessförinnan hänvisad till att avyttra sina produkter på andra orter.

Torgplatsen i samhället under de första åren var förlagd till en liten plats söder om Missionsgatan. Efter några år flyttades den till nuvarande plats, Lilla torget, sedan de båda köpmännen Blavier och Wickman låtit dränera detta område. År 1857 köpte bleckslagare Moberg den tomt vid torget och lät hugga ner de björkar som växte på torgplatsen. Här uppförde han sin fastighet, som senare skulle bli Tranås första stadshus.

Herresäten i Säby

Gripenbergs slott

År 1648 fick den ryktbare fältmarskalken Carl Gustav Wrangel i fädernesarv ett antal Säbygårdar efter sin fader Herman Wrangel på Gransbo. Och i donation av Drottning Kristina (1644-1654) och kung Carl X Gustav (1654-1660) fick han 49 gårdar i Säby i stället för lön, tillsammans ett 70-tal gårdar.

Gripensbergs slott började byggas vintern 1663-64 av fält-marskalken Carl Gustav Wrangel, och mot slutet av 1666 synes det i huvudsak vara färdigt. Det dröjde tre hela år, innan "Hans Höggrevliga Nåde och Exilens" besökte sitt Säbyslott. Vintern 1669-70 vistades han där en månad och det ser ut, som om det var hans enda besök på Gripensberg.

Målningen av Gripensbergs slott utförd av J.V.D. Aveelen år 1704

På bilden ser man Gabrielle Stenhammar som var gift med Teodor Hermelin som var syster till Wilhelm Stenhammar.

Uppförandet av slottet blev ett stort ingrepp i bygden. Dels var det fyra fina gårdar i Åby, där slottet byggdes, som försvann och fyra gårdar Brusarp och senare tre gårdar Mörby.

Det var inte gynnsamt för bönderna som var väldigt imot förändringen. Efter att ha varit arrendatorer åt kronan, blev de nu det under Wrangel. I och med bygget fick bönderna en massa pålagor med körningar och allt som skulle levereras, så bönderna knorrade högljutt. Lundarpen blev alldeles rasande då han fick order om att leverera 2 600 spån till taket och gav sig till att klå upp byggmästaren från Stockholm som ledde arbetet vid slottet. Det blev stort väsen, det skickades efter tre tunnor bayerskt öl från Tyskland som delades ut till bönderna, för öl och brännvin har alltid varit bra att blidka folk med, och på så sätt få dem vänligare stämda så att arbetet på slottet skulle bli färdigt.

Tranås. Gripenbergs slott.

Ensamrätt & Foto: A/B Flygtrafik, Dale Långed.
Frigiven av Försvarsstaben R 646

Efter Wrangels död 1676 övergick ägandet efter långa förhandlingar till landshövdingen Reinhold Rehbinder år 1701. Efter namn som Witting och Samuel af Söderling som dog 1798, ärvde dottern Hedvig Augusta, som var gift med Samuel Gustav Hermelin, Gripenbergs slott. Deras son August Söderling Hermelin blev den förste fideikommissarien på Gripenberg. Släkten Hermelin förvaltar fortfarande gården. Flygbilden över Gripenbergs slott är från 1955.

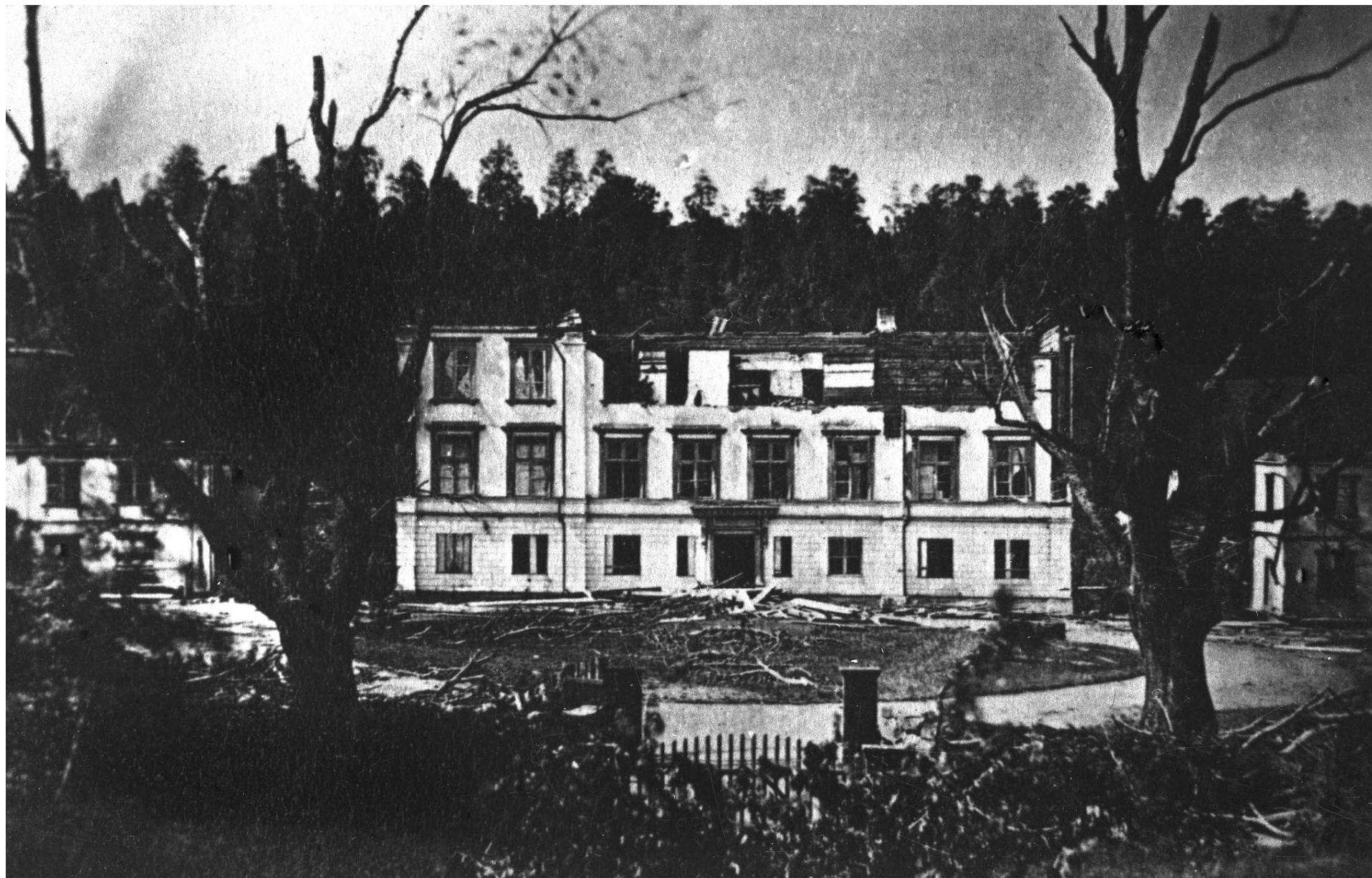
Svartåregleringen 1908-1918

Friherre Axel Hermelin, till höger om den vitklädda damen, tar det första spadtaget vid Svartåregleringen den 22 augusti 1908. Till höger om honom ses kammarjunkare Henrik Stierngranat, som var en av ledare för arbetet. Tio år senare var regleringsarbetet slutfört och Stierngranat skriver i sin redogörelse av 1917, att företaget kostat 423 000 kronor, som motsvarar i år 2000 penningvärde c:a 10 miljoner kronor. Regleringen berörde c:a 200 jordägare och sträckte sig från Bredestad till Säby. Säbysjöns yta hade under tre sänkningar blivit 2,4 meter lägre, och jordarealen för bönderna ökat med 1 861 hektar

Traneryd är en av Säbydalens mera kända gårdar. På 1500- talet ägdes den av ätten Silversparre. På 1600-talet var det fam. Patkull och på 1700- talet Silwerhielm, Lagercrantz, Mörner, Rosenborg och Meurling som bebodde säteriet, för att 1856 gå till ätten Hermelin..

Den 7 juni 1882 drog en fruktansvärd tromb fram genom Svartådalen. Förödelsen vid Traneryd efter trombens framfart var enorm. Taken hade blåsts av byggnaderna och parkens prydnadsträd låg avmejade på marken.

Traneryds herrgård 1936

Efter olyckan kom det mycket folk för att titta på förödelsen, det var den värsta naturkatastrof som upplevts i södra Sverige. Baron Axel Hermelin trivdes inte längre på Traneryd utan flyttade till Gripenbergs slott som han också ägde. Efter friherre Hermelins död 1915 såldes Traneryd till godsägaren E. S. Johansson som omkring 1920 lät uppföra den nuvarande byggnaden.

Tranås säteri

Huvudbyggnaden vid Tranås säteri omkring 1890. Under 1780-talet lät friherre Joen Filip Klingspor bygga på en våning. Enl. uppgift skulle manbyggnaderna på Tranås säteri bestått av en huvudbyggnad och två flyglar vilka sannolikt har uppförts på 1600-talet. Från säteriet ledde en bro över Svartån till Norraby gård. Kronobefallningsman J. A. Åberg blev 1816 ägare till Tranås säteri.

Gransbo har som så många andra gårdar donerats till Vreta Kloster, men vid Gustav Vasas kyrkoreformation indrogs gården till kungens egen förvaltning. År 1610 fick Krister Abrahamsson Somme gården av kung Karl IX, men 1611 fräntogs han den och gården skänktes till Herman Wrangel

Gransbo påbyggdes med en våning på 1870-talet.

Gransbo fotograferad av Bror Johanson, 1936.

Åbonäs Herrgård

På Åbonäs ägor finns fornlämningar, en domarring vid Svartåns början efter Säbysjön och en hällkista vid ett gärde mot Säbysjön, vilket tyder på en uråldrig bebyggelse. Innan det på 1600-talet fick namnet Åbonäs hade det ett annat namn nämligen Gåpenäs. Gården har ägts av idel adelsmän: Årrhane, som antagligen byggde Åbonäs till sätesgård och gav gården detta namn, gården såldes till Patkull, nästa ägare är Von Stegling, sedan Jacob Lagercrantz, efter honom Kuylenstierna som sålde till Johan Rosenborg och 1847 köptes gården av Löjtnant Meurling och kronobefallningsman J. A. Åberg.

J. A. Åberg dog 1856 och sonen Adolf Malkom Åberg ärvde gården. Adolf Malkom Åberg var född 1824 och blev officer vid Jönköpings regemente. Han bodde på Åbonäs och gifte sig med en släkting Elise Leontine Key.

Kapten Åberg byggde om mangårdsbyggnaden och nedlade mycken omsorg och arbete på huvudgården.

Restads säteri

En av vår bygds största gårdar är Restads gamla herresäte. I likhet med de flesta säterier har Restad från början varit en by med två eller fler hemman. Gårdens första kända ägare var troligtvis ätten Sparre. Under 1600-talets början ägdes här två frälsehemman av Brita Lilliesparre gift med Johan Ulfsparre, som byggde det till säteri. Senare har ätterna Ugglå, Silwerhielm, Lagercrantz m.fl. ägt gården. Nuvarande huvudbyggnad uppfördes i början av 1800-talet av kapten Adolf Rosenborg som dog 1816.

Hermelinska gravkoret. På en skogsbevuxen kulle nordväst om Mörbylunds gård lät Axel Hermelin, år 1898, bygga ett gravkapell. Axels föräldrar var de första som fick sin viloplats här. Det östra gravkoret var tidigare uppfört av kommerserådet Samuel af Söderling, med inskriptionen: "Här walde comercedet S. af Söderling sitt hvilorum och hans maka Anna E. Ström bredvid honom". Han dog 1798 och hon 1813.

Säthälla Gästgivaregård

Säthälla omnämns redan 1390 genom donation till Vadstena kloster. Gården låg i traktens centrum och därför haft en framskjuten plats. När Gripenbergs slott byggdes, 1666, flyttades såväl tingsstugan som marknadsplatsen till Säthälla. Den nuvarande byggnaden är från 1700-talet och användes som gästgivaregård till 1875. Många kända män har bott här. En av dem är Carl von Linne som bodde här i maj 1749

Säthälla gästgivaregård med Säbysjön och Säby kyrka i bakgrunden, bilden är från 1923. Åkermarken närmast sjön och kyrkan var tidigare sjöbotten då Säbysjön har sänkts vid tre tillfällen med 2,4 meter. Säthälla där gästgiveri fanns och dit skjutsbönderna samlades för de särskilt under det stora nordiska kriget många och betungande transporterna av folk och förnödenheter. Vägen förbi Säthälla var en av rikets mest trafikerade och gästgivargården kunde därför i farsotstider bli en farlig smittohärd.

Poststation i Säbydal.

Huset har sina anor från mitten av 1700-talet, men var då betydligt mindre. I fastigheten har funnits både glasmästare, trädgårdmästare och smeder. Då smideshandlaren Samuel Runn flyttade in i huset fanns i familjen sonen Johan som öppnade Saluboden 1842.

Poststationen, Säbydal.

Det här var ju centrum i byn då gästgiveriet Sätthälla låg en bit efter landsvägen norr ut och kyrkan med skola och fattighus fanns en bit bort efter vägen till höger om saluboden. Vid Långebron söderut gick landsvägen över Svartån mot Traneryd och Eksjö och vid Långebron delade sig landvägen västerut mot Gripenberg och Gränna.

För att komma till kyrkan i äldre tider fick man åka i en brant backe ner från Sätthälla, förbi Säby norrgård mot skolhuset, kyrkan och Säby prästgård. Mitt i bilden går järnvägen, från vänster till höger, med den lilla hållplatsen Säbydal till vänster om vägen mot kyrkan. Till vänster utanför bilden fanns en banvaktstuga, där banvaktaren även var kyrkvård, tillika den förste socialdemokratiska kyrkvärden i Säby.

Säbydals järnvägsanhalt. Bilden tagen av Frinnarydsfotografen Jarén 1915. Säby Hållplats öppnades 1874, endast en föreståndare finns noterad 1900 O.J. Nylén, född 1860. Säbydals hållplats hette Säby fram till 1/10 1911.

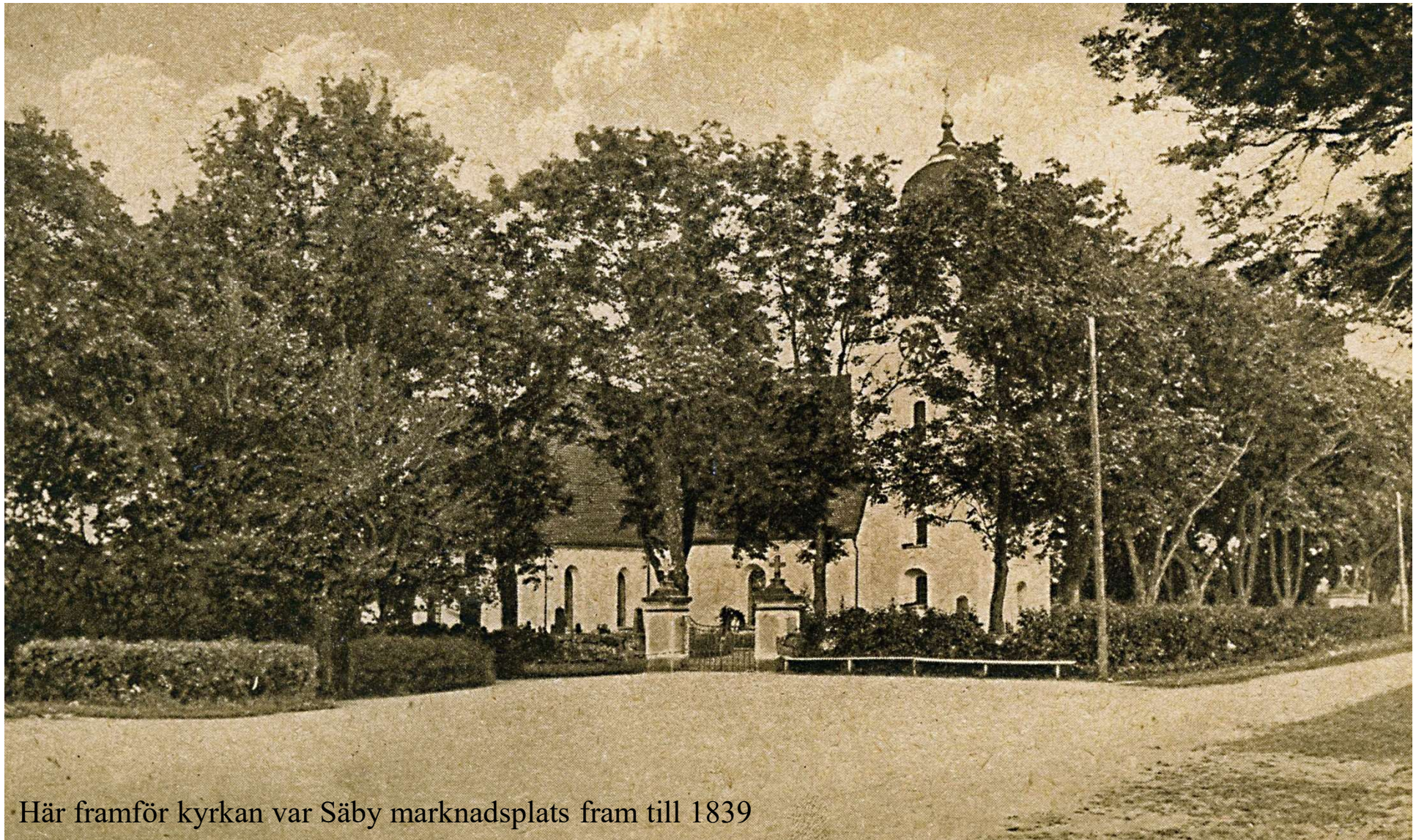
"Katarpa-lia"

Från Sāthälla gick landvāgen fōrbi Varvestorp mot Ebbarp upp i den beryktade och branta "Katarpa-li". Dārefter gick den vāster om nuvarande vāgen uppe pā hōjderna och kom ner i ādalen fōrst vid Hubbarp. Sedan passerade man grusplataerna vid Hāstskedet, Lōfstad (Tranās) fōrbi Kimarp och upp fōr de branta hōjderna vid Toketrappan och kom ner till sjōn Sommen vid Skobo och Sānnevadet.

Från toppen av höjden ser man den åkermark som före sänkningen av Säbysjön var sjöbotten. Först 1854 dränerade man upp i sanknaden med granris och fyllde ut med sten och grus så att man fick en körbar genare väg mellan "Katarpa-lia" och Sätthälla.

Här framför kyrkan var Säby marknadsplats fram till 1839

Den 12 september 1860 hölls den sista marknaden i Säby, den var då beläggen strax norr om Sätthälla gård. Redan under Erik av Pommerns regering hade Eksjö borgare rätt att hålla marknad vid Säby kyrka. Handelsmännen tyckte det var besvärligt att åka runt upp till Sätthälla för att komma ner till kyrkan. Man beslöt år 1839 att flytta marknaden till Åbys marker, en plats söder om nuvarande gården Fiskarhemmet och väster om landsvägen. Här var tingsstället beläget och här fanns tingsstugan.

Flygfoto av Säby Kyrka.

AKTA
FOTOGRAF
Einsamrätt:
A/B Almqvist & Öster, Helsingborg.
Ahrenbergsflyg.

Fiskarhemmet syns i bildens överkant, dit flyttades marknadsplatsen år 1839.

Vid Fiskarhemmet fanns marknaden i c:a 22 år då den 1661 flyttades till "Krögaregården Sätthälla". Carl Gustav Wrangel var nu ägare till Åby, han ville att såväl tingsstället och marknadsplatsen skulle flyttas från hans ägor

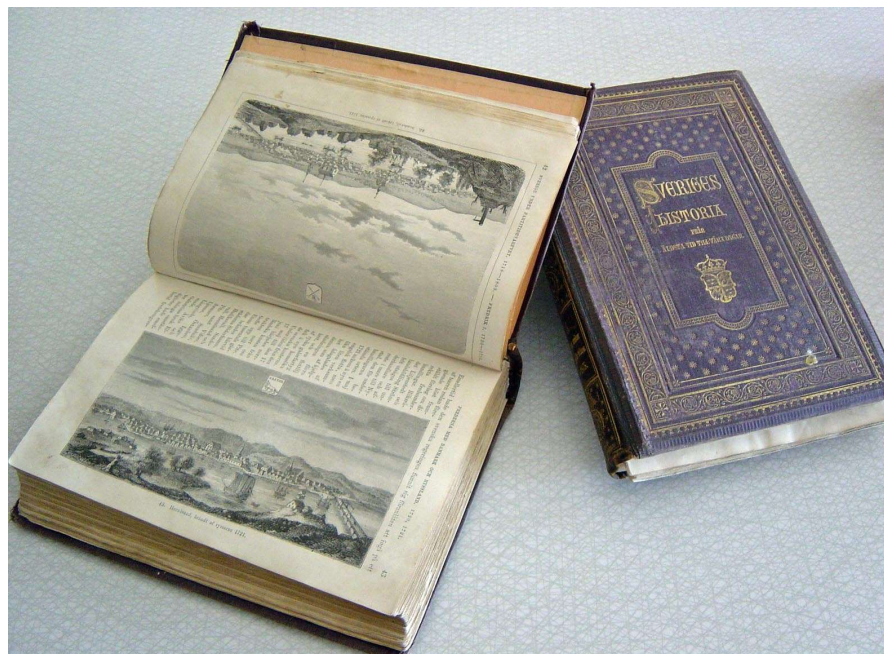
Fiskarhemmet

På en 1600-tals karta finns inte Fiskarehemmet med. Området är antecknat som sank äng. Man kan anta att här byggdes först en fiskarestuga, men efter sjösänkning och torrläggning av de sankna markerna kring ån utvecklades Fiskarehemmet till torp. Detta torp blev så småningom en gård, vilken drevs som lantbruk till omkring 1957. Den siste brukande bonden Emil Carlsson står till höger med hustrun Nanny och till vänster står tjänstefolket, pigan är okänd och den yngsta drängen heter Erik och nästa dräng okänd.

Sockenbiblioteket

Så här såg sockenbiblioteket ut när det befann sig i Säby kyrktorn. Nu finns det bevarat i Säby skollokal och kvar finns ungefär 114 böcker och 8 sångböcker bevarade från den tiden.

Två av de tre böckerna om Sveriges historia, som finns i sockenbiblioteket i Säby gamla skola.

Sockenbiblioteket i Säby startades antagligen i mitten av 1800-talet och tillkomsten av sockenbiblioteket hängde mycket ihop med folkskolestadgan 1842 där det stod att prästerskapet skulle verka för tillkomsten av biblioteken samt att välja ut lämpliga böcker. Böckerna skulle vara till nytta och uppbyggelse. Skönlitteratur var i princip bannlyst. Nöjesläsning var ingenting som allmogen skulle lägga ned tid på.

Säbys första skolhus byggt 1828 (dessutom sockenstuga) och beläget invid kyrkan, två våningar högt med två lägenheter, avsedda för organisten och skolläraren. Då eleverna på grund av de stora avstånden måste övernatta i skolan blev det upp till 50 elever till nattlägret. Själva städade de och lagade sin mat och det hygieniska var helt otillräckligt då det kl 8 på morgonen kom ytterligare ett 50-tal för dagens lektioner.

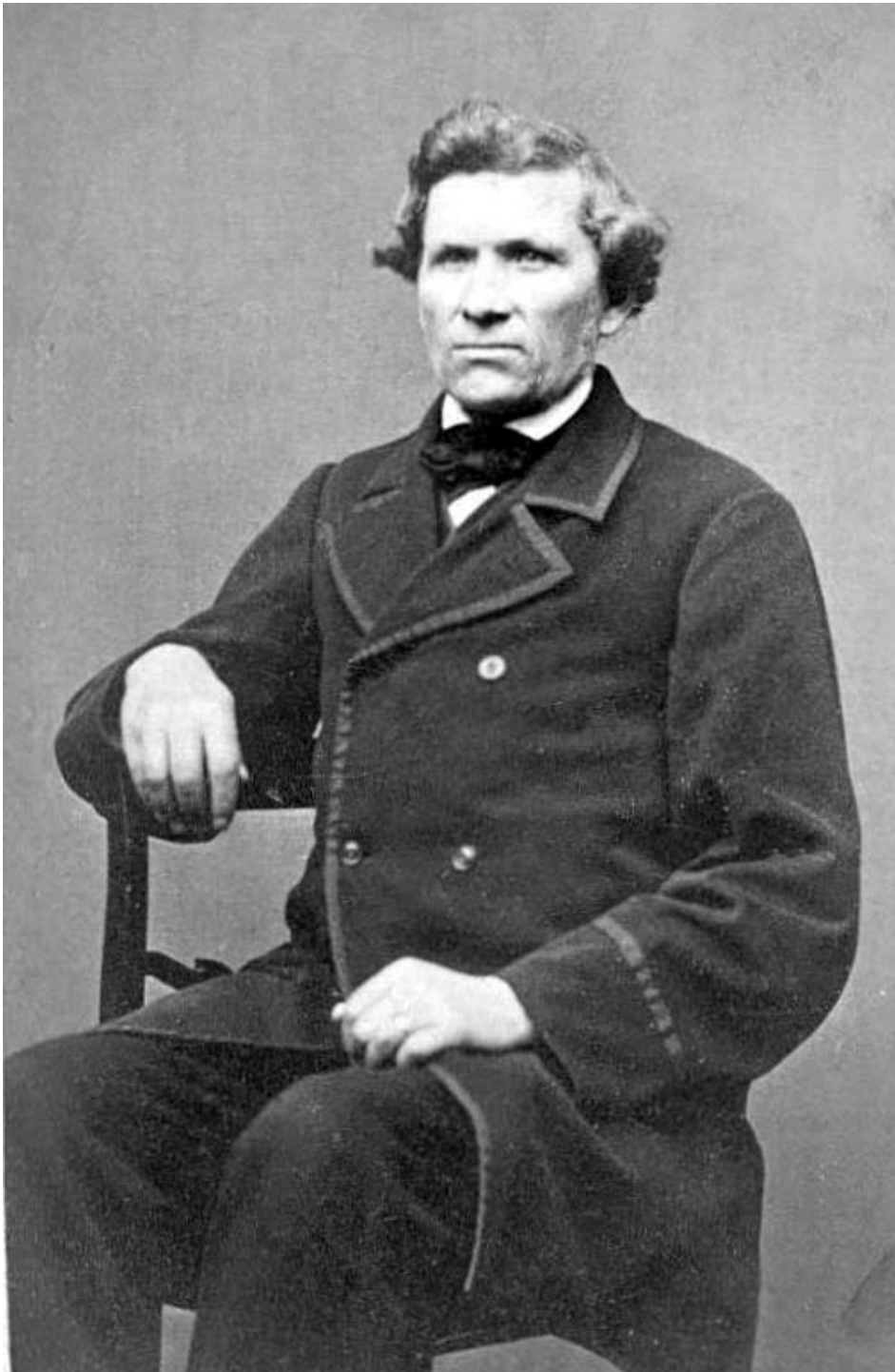

På lärarens initiativ gjordes skolan åter flyttande, på de platser där man läste, inrymdes skolan i drängstugor och ödebyggnader, där ofta halvmörker rådde. Bänkar och skolmaterial var av enklaste slaget och kördes delvis från den ena platsen till den andra i tremånaders intervaller.

Vättinge fick namnet Gripenberg när järnvägen kom 1894. Delar av byn Vättinge ses till höger på bilden.

Vättingeborna var inte nöjda med denna skolordning utan begärde och fick en egen skola i Vättinge, tills Friherre Axel Hermelin öppnade sin skola på Gripenbergs gods med väckelsepredikanten Jonas Pettersson som lärare.

Jöns August Johansson, född i Visslanda 1824. Han tog skolläraryxamen 22/6 1846 i Vexjö. Klockaren J.A. Johansson, var en mycket egendomlig man. Många har försökt att teckna hans öde men de flesta ha huvudsakligen fäst sig vid hans egocentricitet och mångsyssleri och därvid stannat vid det som var betydelselöst, nämligen hans måleri, snickeri och hans perpetuum mobile och liknande. I sitt yrke var han en kunnig och framåtsträvande lärare. År 1851 tillträdde han lärartjänsten, han hade 19 medsökande om platsen. I lön hade skollärare Johansson 300 kronor, förutom bostad och 20 famnar ved till sig och skolan. Som lärare kvarstod han till år 1881 men hade under de sista åren ofta vikarier. Vid direktör Nylanders frånfälle år 1864, erhöll han även klockare och organist-tjänsten och den behöll han till sin död. År 1860 byggde klockare Johansson ett hus "Klockaregården" Storgatan 21. År 1862 byggdes här 18 hus (uthus och boningshus). 1882 flyttar han från lärarbostaden i Säby till sitt hus i Tranås. Portstolparna som stod utanför huset står numera vid Stadshuset. Han anlätades också i det kommunala arbetet och många av socknens protokoll från denna tid är skrivna av honom. År 1899 dör J. A. Johansson, 75 år gammal

Lövstads första musikkår bildades 1866. "Quintetten för Messingsinstrument". Kontrakt upprättades av Fredrik Asproth. Det träffade avtalet inrymde bl.a. att man skulle ha sina övningar i Säby skolsal varje lördag. Sittande organisterna J.A Johansson (Säby) och P.M. Hjelmquist (Torpa).

*Bilder och texter från klockare J.A.
Johanssons privata fotoalbum*

*Göran Peter Göransson i Tokarp sedan
i S. Ustorp, var nämndeman, kyrkovärd
förmögen bonde. War Säby församlings
största förtroendeman ifrån början af detta
hundrade (1800) talet dog.
War musikalisk och en ständig hjälpare på
Orgelläktaren hos J. Nylander på helgdagarna*

*Göran Peter Göransson i Tokarp, sedan i S. Ustorp.
Var nämndeman, kyrkovärd, förmögen bonde. War
Säby församlings största förtroendeman ifrån början
af detta århundrade (1800) talet. Dog.
Var musikalisk och en ständig hjälpare på
orgelläktaren hos J. Nylander på helgdagarna.*

Wimmersluff Komminister år 1864
Kyrkoherde i Trölinge - nu i
Ludersås 1896 och är Prost i N Vedbo

L.G. Gabrielsson Comminister i Säby

Johan o Fredrika Samuelsson i Lilla Mölarp

*Johan Samuelson och h Fredrika Petters
dotter i Lilla Mölarp. Detta par var bland
socknens mest gästvänliga folk
Han var kyrkovård i många år och föröfrigt
använd i många kommunalvärf. Vänfasta
voro båda Han lefver 1896.*

J. J.

Johan Samuelsson och h Fredrika Pettersdotter i Lilla Mölarp. Detta par var bland socknens mest gästvänliga folk. Han var kyrkovård i många år och föröfrigt använd i många kommunalvärf. Vänfasta voro båda. Han lefver 1896.

*J. Göransson Inspektör i Tranås
Härnäs 1864. Född i Säby. Hans fader
var den i lifstiden styrande Goran
Petters i Ustorp*

JPG

Gustav Paulus Göransson, född 1834 i Säby.
Inspektör i Holma, Norra Solberga, 1890.
Hustru, Helena Maria Pettersson, född 1831 i
Bäckseda.

Tanjunkare Vet
Mettersk och fru i
Säby
Han dog 1878
Hun dog 1896.
Ett godt och trefligt
par

[Signature]

Fredrik Asproth Sergeant, blef redan
i begynnelsen af Tranås samhälls utveckling
en riktig styresman - djerv och tilltagssam i
sina företag hade han stor framgång. Gift
med Emelia Ekwall. Drunknade värdeligen i
Sommen 1876

Fredrik Asproth, född 1844 utbildad till underofficer gifte sig 1867 med Emelia Ekwall. 1874 utsågs Fredrik till kamrer i Östergötlands enskilda bank och 1879 drunknade han vid en båtolycka i sjön Sommen.

Emelie Ekvall som flucka 1865
gift med Fredrik Asproth i Trauäs
badde i vår gård. Blif enka
1896 vintas hon i Amerika gift för 3^e ggn

J. Ö.

J. PEDERSEN
FOTOGRAFIERER
WISBY

Emelie Otilia Ekvall, född 1847 i Säby. Syster med konstnären Knut Ekvall på Romanö. Gift 1:a med Fredrik Asproth, som drunknade i Sommen 1879 och hade 5 barn med honom. Gift 3:e med Bildhuggare Johan Oskar Österberg, född 1856 i Stockholms stad.

Kan vara kronofogde Ekvall på Gransbo, Som med sin hustru fick 16 barn

Oskar Ekvall, var en bland
kronofogde Ekvalls tolv barn.
Witas nu 1896 i ~~Martha~~ sin
hans lefver

F. Starckenberg, en värfast man,
handlande i Tranås, var en tid af
Tranås styresmän

J. Johansson
1896

Fritz Theodor Starckenberg,
född 1832 i Frinnaryd.
Hustru, Gustava Margareta Aurora
Blavier, född 1830 i Karlsborg,
Västergötland.
Familjen boende i Kvarteret Blixten
nr. 18, Tranås, år 1890

Johan Lurblad och fru.
Hon är född i Ryggstorp
af Säby Sn. När som gosse
Elin hos mig några år.

Waldemar Dahllöf

Hade goda gäster, men om
tytlig. Biff en stor man på

Fotografi Atelier
Uppringelens väg såsom
skog och egendom köpare här

GÖTEBORG

och i Finland hade en duktig
Ostra Hamngatan 18
fru - och nu 1895 vistas
i Philadelphia i Amerika.

Waldemar Dahllöf

Friherrinnan **Teodora Eugenia Hermelin** var född i Indien år 1832. Hon var dotter till missionären, teol. doktor Peter Fjellstedt. Fru Hermelin förde med sig den religiösa väckelsen till Gripenbergs slott. Den från slottet utgående väckelsen grep omkring sig i Säby socken på ett sätt som väckte anstöt inom de högkyrkliga kretsarna. Slottets salar uppläts till menigheten och genljöd av glada kampsånger och religiös förkunnelse. Man upprättade också en skola på Gripenbergs slott, vilken stod öppen för alla.

Väckelsepredikanten och läraren Jonas Pettersson

Av stor betydelse för den frikyrkliga verksamheten i Säby blev skolläraren vid Gripenbergs skola **Jonas Pettersson**, som vid sidan av sin lärargärning bedrev en ivrig predikantverksamhet. Att hans verksamhet som predikant skulle röna motstånd från prästerna och lagens väktare och även från den högkyrkliga delen av sockenborna. Ännu gällde bl.a. konventikelplakatet. År 1853 gjordes mot "profeten Pettersson" som han kallades en anmälan till kronofogde Ekvall, som var undertecknad av 17 säbybor. I anmälan framhölls att genom Petterssons verksamhet hade splittring åstadkommit inom familjerna, då kvinnokönet, "som mest lämpligt för sådana profeters tillgörande", försummade sina husliga plikter och gav honom av hemmets tillhörigheter. Anmälan lämnades till länsstyrelsen, som utan resultat påtalade det för friherre Hermelin, som endast anställt honom som lärare vid Gripenbergs skola.

Tranås Missionshus

År 1866 byggdes Tranås Missionshus med en stor insats av de intresserade, det har till och ombyggts vid flera tillfällen och 1919 byggdes på tomten åt söder kyrkans predikantbostad. År 1871 bildades **Tranås Missionsförsamling** med riksdagsman August Pettersson som den första ordföranden. Under 1870-talet innan Tranås fått skollokaler fanns här en privatskola med A. Sandberg som lärare. ((Löfstadkyrkan)

Interiör Missionskyrkan

År 1893 anställde församlingen sin första predikant, f.d. skolläraren J, Johansson från Västerås. Med en årlig lön av 600 kr samt fyra famnar ordinär björkved och med bostad i Missionshuset, dock med skyldighet att där städa, elda och tillse att upplysningen är i ordning samt öppna och stänga lokalerna.

Betelkapellet

Tidigt bildades i Jönköpings län små sammanslutningar, som stodo baptisterna nära. Och år 1883 den 15 maj, grundades Tranås baptistförsamling, vid församlingens bildande var medlemsantalet 11. Till föreståndare valdes K. J. Eriksson som var trädgårdsmästare, medlemsantalet ökade och var efter ett par år 63 personer.

Även baptistförsamlingen byggde snart egen gudstjänstlokal och år 1890 kunde denna, som kallades Betelkapellet, invigas. År 1902 fick församlingen sin första predikant på heltid, pastor Nils Vestin. År 1894 var medlemsantalet omkring 100 och 1924 omkring 400.

Några år senare målade Herman Norrman i kyrkan en storslagen fondmålning, som här återges.

Tranås. Metodistkyrkan.

FÖRLAG: KARL J. STILLE. BARDACH, FOTO.

Metodistförsamlingen är bland de äldsta frikyrkoförsamlingar i Tranås, den bildades år 1904 och var i början underordnat församlingen i Boxholm, som grundats redan på 1870-talet. Efter att under några år hyrt gudstjänstlokal på olika ställen i köpingen kunde man redan 1906 ha gudstjänsten i sin nybyggda kyrka på Höggatan 8. Den första egna predikanten blev J. Viking, som senare övergick till statskyrkan.

Frälsningsarméns kår i Tranås bildades den första juli 1888. Redan ett par år tidigare hölls ett första armémöte i missionshuset under ledning av en dansk löjtnant och rekryter från Frälsningsarméns kår i Linköping och bland åhörarna märktes träslöjdaren Abel Svensson.

Frälsningsarmén

Frälsningsarméns kyrka på Nygatan byggdes 1923. Till vänster står byggmästare David Johansson.

Säby kyrka.

Foto: Wahigren, Tranås.

Säby Kyrka i början av 1900-talet, innan kyrkan restaurerades 1931.

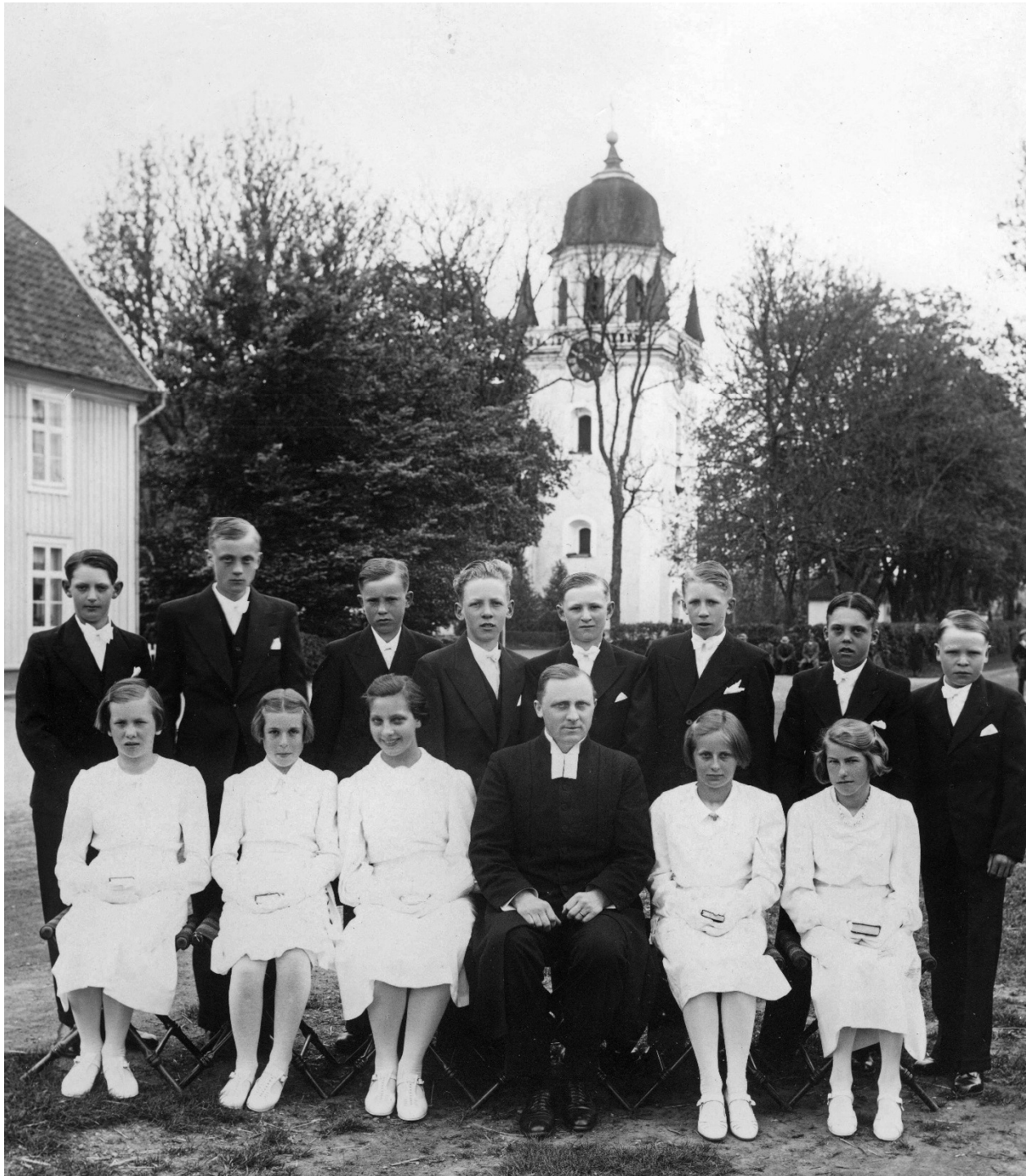
Säby kyrkskola 1932, klasserna 1 till 6. Lärarinnorna är Tyra Lindberg och Ingrid Holmstedt.

Säby kyrkskola 5-6 klass 1936. Lärare Axel Eriksson. Stående: Olle Ask, Allan Hahn, Karl Hugo Johansson, Sture Källström, Karl-Erik Karlsson, Gunnar Bremer, Tage Johansson, Lennart Andersson, Einar Fransson, Torsten Bremer och Axel Eriksson. Sittande: Ingrid Eriksson, Ulla Karlsson, Karin Eriksson, Sylvia Karlsson, Inga Karlsson, Siri, NN, Karin Bremer, Elsa Ljungdahl och Gunhild Andersson.

Bilden är tagen i Ängarydsskogen på 1903-års konfirmander och Kyrkoherde Thure Hallinder.

Konfirmation i Säby kyrka 1939

Sittande från vänster: NN, Ella Karlström, NN, Folke Callersten (präst), Elsa Ljungdahl och Karin Bremer. Stående: Rune Helin, Tage Johansson, Per Axelsson, Lennart Andersson, Bertil Jacobsson, Einar Fransson, NN, och Bengt Färnemyr

En gupp konfirmander i Säby kyrka med kyrkoherde Palmqvist. Årtal och konfirmandernas namn okänt.

Konfirmationsträff

1905 års konfirmander träffas vid Säby kyrka, för att minnas och berätta. Året är okänt.

Konfirmationsträff

1907-års konfirmationer vid Säby Kyrka, man lade också ned en blomma vid kyrkoherde Hallinders grav. Vilket år?

Säby Kyrkokör 1951, ledare Lisen Karlsson. Längst bak: Erik Gustavsson, Åke Antonsson, Ivar Adolfsson, NN, Magnus Karlsson, Lennart Andersson, Karl Adolfsson, Gillis Andersson, NN, Evert Reinevik och Evert Gustavsson. Mellanraden: NN, Margit Reinevik, Ingrid Sparv, NN, Ingrid Eriksson, Ingrid Fritzén, Gun-Britt Videll, Inga-Britt Andersson och Svea Karlsson. Sittande: Kerstin Bremer, Sara Fritzén, Anna-Greta Grahm, Lisen Carlsson, Gunvor Johansson, Anna Adolfsson och Mariann Adolfsson.

Fotvandring till Säby kyrka.

Den femtio man stora fotvandrande gruppen från Tranås Gymnastiksällskap samlade utanför Säby kyrka

Den 15 maj 1918 blev en utfärd till Säby kyrka och högmässa med 102 pigga vandrare. Från kyrkan gick vägen sedan till Gripenbergs slott och därefter hem. Slottet visades av friherre Joseph Hermelin, som tillträdde som slottsherre 1916. Att ungefär hälften av deltagande "fotvandrare" tog SJ:s sköna kupéer hem från Säbydal är egentligen bara ett pinsamt faktum.

Den 8 augusti 1925 öppnades den Nordiska bygdeungdomstämman med 1 500 deltagare. Folkdansare, spelmän och sångare från de nordiska och baltiska länderna samlades i Tranås för att delta i en mängd av aktiviteter bl.a. invigdes Hembygdsgården där samtliga länder framförde sina folkdanser. Och på söndagen var det ungdomsgudstjänst i Säby kyrka.

I samband med stämman anordnades en gudstjänst i Säby kyrka. Ingen fick dock tillträde till det gamla templet, förrän bilkortegen med stämmodeltagarna anlant och intagit sina platser i kyrkan. Templet, som var smyckat med gröna girlander, bereddes nu plats för allmänheten.

I samband med Nordiska bygdeungdomsstämman 1925 hölls en ungdomsgudstjänst i Säby kyrka. I predikstolen ses kyrkoherde Gunnar Dahlqvist.

Bröllop 1939

I juli 1939 vigdes Lars Hedbor och Solvig Lindvall i Säby kyrka. Bruden var dotter till köpman Robert Lindvall med butik på Sveagatan 1. På bilden står från vänster: Carl Johansson, (Calle bygg från Ulvsbo), skydd bakom bruden Bengt Lindvall, Solvig Lindvall, Lars Hedbor, Hans Hedbor och Yngve Westberg.

Vigselakten mellan Lars Hedbor och Solvig Lindvall i Säby kyrka 1939.

Bröllop 1962

Vigsel mellan direktör Arvid Jonas dotter Margareta Jonas och Siegfried Plumpe i Säby kyrka den 2 februari, 1962.

Barnen som ses mellan brudparet är Fredrik och Charlotta Hermelin.

Kyrkoherdeinstallation av Evert Grahm vid Säby kyrka 18 juni, 1956. Biskop Ysander var med vid förrättningen och hade under några dagar vistats i Tranås och bl.a. besökt Tranås två största företag Oscar Wigéns- och Kågéns industrier.

Kyrkoherde Thure Hallinder med en konfirmationsgrupp, för fotografering i Ängarydsskogen. Vilket år ?

Vad heter prästen och vilket år fotograferades konfirmanderna i Ängarydsskogen ?